

Atf için / for cited: Genç, M.İ. (2025). Vergi Devrim İlişkisi: Modern Devletin Gelişiminde Verginin Etkisi. Journal of Vocational and Social Sciences of Turkey, Yıl: 7, Sayı: 17, Nisan 2025, s.1-21.

VERGİ DEVRİM İLİŞKİSİ: MODERN DEVLETİN GELİŞİMİNDE VERGİNİN ETKİSİ

Münevver İrem GENÇ¹

ÖZ

Vergi kavramı geçmişten günümüze önemli bir değişim geçirmiştir. Bu bağlamda başlangıçta ihtiyari ve yardım niteliğinde olan gönüllü ödemeler zaman içinde günümüzdeki haline evrilmiştir. Kamu hizmetlerinin gelişmesi ile vergilerin kamusal cebirle alınması söz konusu olmuştur. Mutlakiyetçi rejimlerle birlikte vergilendirme yetkisi ise adeta keyfi şekilde kullanılmıştır. Bu dönemde monarkların aşırılıkları ve genişleme isteklerinin neden olduğu mali yük oldukça fazla olmuştur. Bu bağlamda yapılan harcamaların finanse edilmesi için vergi gelirlerine başvurulmuştur. Soylu ve ruhban sınıfının vergiler konusunda ayrıcalıklı olması ise toplumda huzursuzluklara, aktif ve pasif dirençlerin gelişmesine neden olmuştur. Bazı durumlarda ise vergi ve vergilendirme hakkında alınan siyasi kararlar toplumları devrim süreçlerine götürmüştür. Vergi ve vergilendirme politikalarının egemenliğin dönüşümü açısından önemi büyüktür. Zira vergilendirme politikaları nedeniyle oluşan vergi yükü mutlakiyetçi rejimlerden demokratik rejimlere geçiş konusunda önemli bir etken olmuştur. Bu bağlamda vergi ve vergilendirme politikasının mutlakiyetçi rejimlerden demokratik rejimlere olan geçiş üzerindeki etkisinin ve devrimler ile vergi ve vergilendirme politikaları arasındaki ilişkinin incelenmesine ihtiyaç vardır. Çalışma kapsamında İngiltere, Fransa, Amerika ülkelerinde vergi ve vergilendirme politikalarının neden olduğu devrimle sonuçlanan süreçler incelenerek vergi ve vergilendirme politikasının modern devlette egemenlik kavramının bugünkü görünümüne erişimindeki tarihsel gelişiminin incelenmesi, vergilendirmeye ilişkin ilkelerin gelişimindeki önemli etkisinin ve vergi ile devrimler arasında nasıl bir ilişki olduğunun izah edilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Vergi, Vergilendirme Yetkisi, Devrim, Modern devlet.

JEL Sınıflandırma Kodları: B11, H00, H2, N00, K00.

THE RELATIONSHIP BETWEEN TAX AND REVOLUTION: THE IMPACT OF TAXATION IN THE DEVELOPMENT OF THE MODERN STATE

ABSTRACT

The concept of tax has undergone a significant change from past to present. In this context, voluntary payments, which were initially voluntary and charitable in nature, have evolved over time to their current form. With the development of public services, taxes have been levied by public force. With the absolutist regimes, the power of taxation was used almost arbitrarily. In this period, the financial burden caused by the excesses of monarchs and their desire for expansion was quite high. In this context, tax revenues were used to finance the expenditures made. The fact that the nobility and clergy were privileged in terms of taxes caused unrest in the society and the development of active and passive resistance. In some cases, political decisions on taxation and taxation have led societies to revolutionary processes. Tax and taxation policies are of great importance for the transformation of sovereignty. Because the tax burden caused by taxation policies has been an important factor in the transition from absolutist regimes to democratic regimes. In this context, there is a need to analyse the impact of tax and taxation policies on the transition from absolutist regimes to democratic regimes and the relationship between revolutions and tax and taxation policies. Within the scope of the study, it is aimed to examine the processes that resulted in revolutions caused by tax and taxation policies in England, France and America, to examine the historical development of tax and taxation policy in the access of the concept of sovereignty in the modern state to its present appearance, to explain the important effect on the development of the principles of taxation and the relationship between taxation and revolutions.

Keywords: Tax, Taxation Power, Revolution, Modern State.

JEL Classification Codes: B11, H00, H2, N00, K00.

¹ 0000-0002-7119-9462, Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Kamu Hukuku Doktora Programı, miremgenc@gmail.com

1.GİRİŞ

Devletin vergilendirme yetkisi egemenliğinin bir parçasıdır. Bu bağlamda vergilendirme yetkisi de egemenliğin mali yönünü ifade eden bir yetkidir. (Budak ve Yakar, 2007, s. 134; Doğrusöz, 1985, s. 66). Modern devlette bu yetki devletin sahip olduğu hukuki ve fiili bir güçtür. Modern devlet olarak siyaset kuramında yer alan kavram Orta çağın sonlarında ve Yeni çağın başlarında Avrupa’da feodalitenin çözülmesiyle ortaya çıkmıştır. Modern devlet iki aşamalı bir süreç yaşamıştır. Modern devletin ilk dönemi feodalitenin çözülmesi ile 1789 Fransız Devrimi arasındaki süreç, ikinci dönemi ise Fransız Devrimi’nden günümüze kadar olan süreçtir (Arslanel ve Eryücel, 2011, s. 2).

Modern devletin ilk dönemi olan mutlakiyetçi rejimlerin hüküm sürdüğü dönem, kilise ile olan bağların kırıldığı ve ruhani iktidarın saf dışı bırakıldığı dönemdir. Bu dönemde hâkim olan doktrin dünyevi iktidarın ruhani iktidar ile olan mücadelesinde dünyevi iktidarın ruhani iktidardan bağımsız olduğu ve bu iktidarın yer yüzünde hiçbir sınır tanımadığı şeklindedir. Bu şekilde kaynağını doğrudan doğruya Tanrı’dan alan dünyevi iktidar mutlak ve sınırsız olduğunu düşünerek hareket etmiştir (Kapani, 2013, s. 28). Bu şekilde mutlak ve sınırsız olduğuna dayanarak hareket ettiği alanlardan birisi de vergilendirme politikasıdır (Öncel vd., 1985, s. 8).

Monarklar, vergilendirme yetkisini dilediği şekilde vergi ayrıcalığı tanıma, dilediğinden vergi alma, dilediği şekilde de yeni vergiler koyma şeklinde kullanmışlardır. Bu şekilde kullanmış olduğu vergilendirme yetkisi ise bazı sınıflar üzerinde ağır vergi yüklerinin oluşmasına neden olmuş (Gökbunar vd., 2010, s. 74) ve nihayetinde kimi zaman bu vergi yüklerinin dayanılmaz hale gelmesi kimi zaman da vergi yükümlüsünün rızası olmaksızın vergiler konulması toplumda direnç gösterilmesine neden olmuştur. Bu durum ise bazı ülkelerde kökeninde verginin itici gücü olan devrimlerin gerçekleşmesi ile sonuçlanmıştır.

Günümüz modern devletlerinde kuvvetler ayrılığı ilkesi modern anayasalarda benimsenmektedir. Kuvvetler ayrılığı ilkesinin amacı devletin egemenliğine dayanarak kullanmakta olduğu yasama, yürütme ve yargı yetkilerinin birbirini denetlemesi ve sınırlandırmasıdır (Eren, 2023, s. 114). Zira temel hak ve özgürlüklerin korunması için siyasi iktidarın sınırlandırılması gerekmektedir. Kuvvetler ayrılığı da bu doğrultuda baskıcı rejimlerde devletin bütün yetkilerinin elinde bulunduğu mutlak monarşilere karşı tasarlanmıştır (Anayurt, 2023, s. 402). Kuvvetler ayrılığının en belirgin ortaya çıktığı alanlardan birisi ise vergilendirmeye ilişkindir. Vergilendirme modern devlette esasen yasamanın yetkilerindedir ve yürütme ise yasamanın sınırlarını belirlemiş olduğu alan içerisinde daha çok bireysel nitelikte olan tarh ve tahsile ilişkindir (Çağan, 1980, s. 133-134). Mutlakiyetçi rejimlerde ise bütün yetkilerin tek bir elde toplanması ve bunun da monarklar tarafından kullanılması söz konusu olmuştur (Anayurt, 2023, s. 402). Bu durum da tarihsel süreçte monarkın diğer alanlarda olduğu gibi vergilendirmede de sınırsız ve keyfi bir tutum sergilemesine neden olmuştur. Bu sınırsız siyasi iktidarın sınırlandırılmasına ilişkin çabaların tetikleyici unsuru ise vergi ve vergilendirme politikalarıdır.

Çalışmada vergi kavramının ilk çağdan günümüze geçirdiği dönüşümü, vergi ve vergilendirme politikalarının neden olmuş olduğu devrimler arasındaki ilişki ve bu ilişkinin anlaşılabilirliği adına İngiltere, Fransa ve Amerika’da verginin neden olduğu tarihsel olaylar incelenmiştir. Çalışma kapsamında vergi ve vergilendirme politikalarının mutlakiyetçi rejimlerden demokratik rejimlere geçiş sürecindeki etkileri ve modern devlette egemenlik kavramının bugünkü görünümüne erişimindeki tarihsel gelişiminin incelenmesi amaçlanmıştır. Yine günümüz anayasal yapılarının oluşumunun tarihsel kökeninde vergi ve vergilendirme politikasının önemli bir etkiye sahip olduğunun ortaya konması amaçlanmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış, konu bakımından ilgili literatür taranmış ve belge tarama yöntemi ile çalışma gerçekleştirilmiştir.

2. KAVRAM OLARAK VERGİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1. Vergi Nedir?

Vergi, hiç kuşkusuz devletin finansal olarak desteklenmesi için en önemli olgulardandır. Devlet, kamusal harcamalarını getirmiş olduğu çeşitli mali yükümlülükler yoluyla finanse etmekte olup vergiler pek çok kaynaktan elde edilmektedir (Vatansever Öztürk, 2014, s. 4815).

Verginin pek çok tanımı olmakla birlikte, verginin belirgin özellikleri olarak verginin devletin egemenlik yetkisine dayanılarak alındığı, hukuki olarak zorlamaya dayanılarak alındığı ve verginin karşılıksız olması göze çarpmaktadır. Bu bağlamda vergi, devletin egemenlik yetkisine dayanarak sunmuş olduğu hizmetleri finanse

etmek amacıyla kişi ve kurumlardan hukuki zorlama yoluyla aldığı karşılıksız bir parasal yükümlülüktür (Ortaç ve Ünsal, 2019, s. 1).

Bu bağlamda vergi, devletlerde kamu hizmetlerinin sunulması ve bu hizmetlerin sürdürülmesi adına bir finansman kaynağı olarak karşımıza çıksa da verginin tarihsel gelişimi göz önünde bulundurulduğunda vergi, tarihsel süreçte pek çok sebeple tahsil edilmiştir. Bu bağlamda vergiler tarihsel süreçte çoğu zaman savaşların finanse edilmesi için tahsil edilmiş, kimi zaman ise bu yolda keyfi vergilemeler gerçekleşmiştir. Keyfi vergilemeler ve halkın üstündeki ağır vergi yükü halkı isyana sürüklemiştir (Canbay ve Gerger, 2012, s. 162). İngiltere, Fransa, Amerika gibi ülkelerde pek çok tarihsel olaya neden olmuştur.

Çalışmanın sonraki bölümlerinde bu toplumsal olaylar detaylı şekilde incelenecek, bu olayların modern devletin gelişimindeki etkilerinin ne şekilde olduğu ve günümüz vergi hukuku ilkelerinin bu olaylar doğrultusunda nasıl geliştiği ele alınacaktır.

2.2. Verginin Tarihsel Gelişimi

Vergi kavramı daha evvel de izah edildiği üzere insanlık tarihi kadar eski olsa da kavramın geçmişten günümüze değişime uğradığı görülmektedir. Bununla birlikte tarihin her döneminde keyfi kimi zaman ise tuhaf vergilerin farklı coğrafyalarda var olduğu da görülebilmektedir.

Verginin niteliği tarihsel süreçte bazı değişikliklere uğramıştır. Bu bağlamda vergi kavramının büyük bir dönüşüme uğradığından bahsedilebilecektir. Dolayısıyla modern devlette bahsetmiş olduğumuz vergi kavramı da geçmişteki vergi kavramından pek çok noktada ayrılmaktadır. Bu bağlamda Gerloff'a göre verginin bir evrim geçirmiştir.

Vergi;

“İsteğe bağlı, gönüllü şekilde yapılan bir yardımdan, gerçekleştirilmesi zorunlu olan bir ödeve,

Devlet yöneticisinin faaliyetleri için ödenen bir bedelden kamu bütçesine yapılan bir yardıma,

Özel yahut yarı özel bir mali yükümlülüğten bütünüyle kamu hukukuna dayanan bir yükümlülüğe,

Düzensiz olarak veya olağanüstü bir mali yükümlülüğten sürekli şekilde alınan bir mali yükümlülüğe,

Belirli bir amaç için alınan vergiden genel ve daimî bir finansman aracına

Belirli toplumsal sınıfların yükümlü olduğu bir ödevden toplumun genelini kapsayan ve genel nitelikte bir yükümlülüğe,

Aynî veya bedenî edimden para edimine,

Devleti finanse eden yardımcı bir araçtan temel finansman aracına (Gerloff, 1956 aktaran Schmolders, 1976)” dönüşmüştür.

Vergi kavramı yukarıdaki anlam değişimine paralel olarak vergi yerine kullanılan kavramlar açısından da çeşitli değişimler geçirmiştir. Vergi kavramını karşılayan kelimeler başlangıçta donum, b n volence gibi hediye anlamındaki kelimeler iken daha sonrasında devlete yardım düşüncesini gösteren aid, contribution, subsidy gibi ifadeler kullanılmıştır. Sonraki aşamalarda sırasıyla bireylerin devlet yararına katlanmakta olduğu bir fedakârlık, yükümlülük ve en nihayetinde 17. yüzyıldan sonra ise zorunluluk anlamını içerecek şekilde kullanılmıştır. Bu evrede impot, impost, imposition kelimeleri kullanılmıştır. En son aşamada ise vergi devlet tarafından belirlenen bir değer veya oran olarak tax, taxation, duty kelimeleri ile günümüz anlamına erişmiştir (Seligman, 1921, s. 5).

Bu dönüşümün nasıl gerçekleştiğini ilk çağdan başlayarak ele alınması verginin evriminin nasıl gerçekleştiğinin ve modern devlete geçişe kadar olan süreçte ne gibi etkilerinin olduğunun anlaşılmasında yardımcı olacaktır.

2.2.1. İlk  ağda Vergi

İlkçağda vergi kavramının günümüzdeki vergi kavramıyla aynı şekilde görünmediği açıktır. Zira bu çağda kurum olarak tam olarak gelişmemiş olsa da devlet, bireylere karşı mutlak nitelikte bir üstünlüğe sahiptir. Bu nedenle de devletin başındaki kişinin devleti temsil ettiği söylenebilecektir. Dolayısıyla devlet ve devletin başındaki kişinin i  içe geçmesinden dolayı devletin hazinesi ile devletin başındaki kişinin yani kralın hazinesi de birbirinden ayrılmamakta ve ikisi de ortak durumdadır (Webber ve Wildavsky, 1986, s. 46).

Yine bu dönemde temel iktisadi faaliyet alanı tarım olarak görülmektedir. Bu dönemdeki ekonominin para öncesi ekonomiyi de içermesinden dolayı verginin de ya aynı şekilde ya da bedenen yani angarya şeklinde ortaya çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda para öncesi ekonomide çiftliklerden elde edilen tarım ürünlerinin paylaşımı şeklinde vergi tahsilatı gerçekleşmektedir (Bahçe, 2017, s. 87). Bu nedenle ilk çağın temel vergilerden biri tarımsal ürünlerin 1/10'u oranında hesaplanan tithes olarak görülmektedir. Bir diğer vergi ödemesi şekli ise bedeni hizmet şeklinde gerçekleşen ödemedir. Bu durumda kişiler devletin gerçekleştirdiği kamu projelerinde işgücü sağlamak üzere çalışmaktadır. Toplumun gelişmesi ve sayıca genişlemesi, kamusal ihtiyaçların artmasına neden olmuş ve bu gelişimin sonucu olarak da yerleşim yerleri, yollar, köprüler gibi yapıların yapılması gerekmiştir. İşte bu yapıların yapımı için devlet bazı durumlarda emeğin vergi olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Yine kralın madenlerinde ve arazilerinde çalışma, askerlik hizmeti verme, sulama kanalları ve bentler yapılması ve bunların korunması da bedenen vergi ödenmesi yani angarya olarak görülmektedir (Giray, 2018, s. 4-5).

Öte yandan verginin angarya dışında alındığı yani aynı ve para ekonomisinin gelişmeye başladığı dönemde para olarak alındığı durumlarda verginin toplanması konusu bir önem arz etmektedir. Bu dönemde vergilerin toplanmasında genellikle iltizam usulü uygulanmaktadır. Vergi gelirinin toplanmasında eksiklerin olmaması için ise devletin kendisini birtakım güvencelerle garanti altına alması gerekmektedir. Bunun için örneğin Antik Yunan'da devlete en yüksek vergi gelirini vermeyi taahhüt eden kişi vergi gelirini toplamaya hak kazanmaktaydı. Ancak vergi gelirinin tam olarak toplanabilmesinin garanti edilebilmesi için ise devlet vergi gelirinin öncelikle belli bir bölümünü peşin olarak almakta, kalan kısım ise daha sonraki 6 aylık dönemde mültezim tarafından devlete teslim edilmektedir (Webber ve Wildavsky, 1986, ss. 113-114). Ayrıca iltizam usulünde vergilerin toplanmasına ilişkin yetki imtiyazlı ve üst sosyal kesimden olan soylulara aittir.

Bu dönemde gelir ve giderlerin merkezîyetçilik esasına sahip olmasından kaynaklı olarak özellikle aynı şekilde toplanan vergilerde toplanmış olan aynı vergilerin ilkel ulaşım koşullarıyla kralın hazinesine ulaştırılması vergi olarak toplanan ürünlerin bozulmasına, zarar görmesine yahut çalınmasına neden olmaktadır. Bankacılığın gelişiminden önce bu şekilde para ve malların merkeze transfer edilmesinin zorluğu iltizam usulünün tercih edilmesinde önemli bir etkidir (Giray, 2018, ss. 6-7).

İlkçağda günümüz vergi sisteminden farklı olarak vergide genellik gibi bir ilkedden bahsedilmesi mümkün değildir. Dolayısıyla vergiden özellikle de angarya olarak ortaya çıkan bedeni vergiden özellikle toplumun üst tabakasında yer alan soyluların ve din adamlarının muafiyeti söz konusudur (Webber ve Wildavsky, 1986, s. 70).

Bu dönemin vergilemesinde günümüzden farklı olan bir diğer unsur ise vergilemenin düzenli şekilde gerçekleştirilememesidir (Giray, 2018, s. 7). Zira bu dönemdeki devletlerin gelirleri yalnızca bu ülkede yaşayan bireylerin vergi ödemesiyle gerçekleşmemekte olup aynı zamanda devletlerin başka devletlerle yapmış oldukları savaşlardan elde edilen ganimetler, galip gelen devletin mağlup olan devleti vergiye bağlaması, gönüllü olarak devlete yapılan yardımlar gibi pek çok farklı kaynaktan elde edilmektedir. (Turhan, 1993, s. 5; Giray, 2018, s. 7) Bu şekilde devlet vatandaşlardan vergi yoluyla gelir etmeye büyük bir ihtiyaç duymamaktadır. Bu dönemde özellikle devlet ekonomisinin fethedilen yahut tabi kılan halkların vergilerle sömürülmesi yoluyla gelir elde etmesi, iç vergilemeden ziyade bu yolun tercih edilmesinin nedenidir (Schmölders, 1976, s. 9). Dolayısıyla bu sınırlı nitelikteki gelirler devlet için yeterlidir. Ancak yine de bu dönemde savaşlarda yenilenlerin hayatlarını bağışlamak adına alınan baş vergileri ile devlet arazilerinin işletilmesinden kaynaklı olarak alınan arazi vergileri görülmektedir (Falay, 2000, s. 11).

Vergilerin özellikle Antik Yunan'da ihtiyari olarak tam vatandaş olan kimseler tarafından verilmesi söz konusudur (Schmölders, s. 7). Bu bağlamda soylu olan kişiler kamu hizmetlerinin finansmanında gönüllü olarak bu hizmetleri finanse etmektedir. Ancak buna karşın ilkçağda diğer toplumlardan farklı olarak Antik Roma'da vergilerin devlet egemenliğinin bir gereği olarak hukuki araçlara dönüşmesi ve buna bağlı olarak da vergilerin cebri yolla alınması söz konusudur Dolayısıyla Antik Roma'da vergilendirmeye ilişkin bakış açısı kamu hizmetlerinin bir karşılığı olarak devlet tarafından alınan bir bedel olarak görülmektedir (Giray, 2018, s. 13).

İlkçağda her ne kadar başlangıçta esas olarak verginin ihtiyari bir nitelikte olduğu görülse de zaman içerisinde kamu hizmetlerinin çeşitlenmesi ve maliyetlerinin artması, savaşların getirdiği ağır maddi külfetler gibi etkenler dolayısıyla ülkelerde ekonomik buhranlar yaşanmış olup bu ekonomik buhranların ise hali hazırda var olan vergi oranlarının ve vergi çeşitlerinin artırılması yoluyla aşılmaya çalışılması söz konusu olmuştur. Zira gönüllülük esasına göre verginin alındığı dönemde esasen kişiler başlangıçta bunu özgür bir şekilde yaparken daha sonra bu

gönüllülük ahlaki bir zorunluluk şeklinde bireyin bu ödemeleri yapmasına neden olmuştur (Schumpeter, 1921, s. 2)

İlkçağda bahsi geçen şekillerde geçen, vatandaşlar tarafından yapılan başta gönüllülük esaslı ödemelerin yanında ihracat ve ithalata ilişkin gümrük resimleri, tüketim ve hukuki işlemler üzerinden alınan vergiler de mevcuttur. Ancak temel olarak devlet arazilerinden elde edilen gelir temel gelir kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Kamu hizmetlerinin toplumun katkısı olmaksızın yürütülemeyeceği idrak edildiğinde artık vergilere başvurulması söz konusu olmuştur. Dolayısıyla başlangıçta kamu hizmetlerinin finansmanı yukarıda bahsedilen kalemlerin yanında devlet arazilerinin işlenmesinin karşılığı olan arazi vergisi ve savaşta yenilenlerin hayatlarını bağışlama karşılığı olarak alınan baş vergilerinden oluşurken (Giray, 2018, s. 13) daha sonra vergilendirmeye konu olan alanlarda genişlemeler söz konusu olmuştur. Hatta kimi vergilerin kaynak sağlamak adına keyfi şekilde getirildiği dahi söylenebilecektir.

İlkçağda Antik Roma'da görülen idrar vergisi bu kapsamda değerlendirilebilir. Anılan vergi 1. yüzyılda İmparator Nero tarafından getirilmiş olup, vergi esasen idrar toplayıcılarına yönelik olan bir vergidir. Zira bu dönemde idrarın temizlik maddesi olarak kullanılmasının yaygınlaşması üzerine halka açık alanlarda bulunan kil çömlerle idrarlar toplanarak idrar toplayıcıları tarafından bunlar çamaşırhaneler için kullanılmıştır. Bu vergi daha sonra kaldırılmış ancak İmparator Vespasianus tarafından tekrar yürürlüğe konmuştur. Bu dönem yapılan ağır savaşlar sonucunda Roma hazinesinin darboğazda olmasına neden olmuş bu nedenle de maddi kaynak gereksinimi arttığından halk tuvaletlerinden bu vergi alınmaya tekrar başlanmıştır. "Para kokmaz (Pecunia non olet)" sözü de bu vergi dolayısıyla ortaya çıkmıştır. İmparator Vespasianus ve oğlu Titus arasında geçen konuşmada, Titus bu verginin kaynağının tiksindirici olduğunu ifade etmiş, Vespasianus ise eline altın bir sikke alarak oğlu Titus'un bunu koklamasını söylemiştir. Kokup kokmadığını sorduğunda ise Titus'un yanıtı kokmadığı şeklinde olmuştur. Vespasianus ise bu cevabın karşılığında "Para kokmaz" sözünü söyleyerek paranın kaynağının önemli olmadığını vurgulamıştır (Aktan, 2021, s. 142-143).

Yine bu dönemin ilginç bir vergisi fuhuş üzerinden alınan bir vergidir. Bu dönemde fuhuş ticaret olarak görülüyor olduğundan buradan elde edilen gelirin de vergilendirilmesi söz konusu olmuştur. Fuhuş hem Antik Yunan'da hem de Antik Roma'da vergilendirmeye tabi tutulmuştur (Aktan, 2021, s.144).

2.2.2. Orta Çağda Vergi

Bu dönemde devletin merkezi otoritesinin mutlak yetkilere sahip olmadığı ve parçalı bir yapıya sahip olduğu dolayısıyla bu çağın feodalitenin çağı olduğu söylenebilecektir (Doğan, 2015, s. 45). Dolayısıyla devletlerin görünümü bu dönemde büyük imparatorluklar yerine parçalı şekilde görünen feodal beylikler şeklindedir (Saygılı, 2021, s. 134). Yine bu dönemde bazı ülkelerde devletin ve ülkenin kralın mal varlığı olarak görülmesi söz konusu olmuştur (Kılıçbay, 2010, s. 94)

Bu dönemde kamu hizmetleri de oldukça sınırlı niteliktedir. Zira kamu giderlerinin çoğunluğu yapılan gönüllü yardımlar ve devlet mülklerinden elde edilen gelirlerle karşılanabilmektedir. Savaş zamanında ise fief sahibi olan vassallar halî hazırda savaş için gerekli olan teçhizatı kendisi temin etmekte ve bu şekilde askerlik hizmeti sağlanmaktadır. Bu da ordu masraflarının nispeten önemsiz olması sonucunu doğurmaktadır. Dolayısıyla, bu dönemde esasen kamu harcamaları sarayın ihtiyaçlarını karşılamak için yapılmakta bu da mülk gelirleri ile karşılanabilmektedir (Schmölders, 1976, s. 13).

Bilindiği üzere modern devlette, egemenlik kavramı dolayısıyla bazı yetkilerin yalnızca devlet tarafından kullanılabilmesi söz konusudur. Devlet yasama, yürütme ve yargılama faaliyetlerinde egemenliğe dayanır (Turhan, 2003) Bu bağlamda vergi toplama, yargılama, yasa yapma, para basma gibi yetkilerin yalnızca egemen devlet tarafından gerçekleştirilmesi modern devlet için esastır (Kapani, 2017, s. 67-68; Öz, 2004, s. 6). Orta çağda ise bu durumun modern devletteki halinden farklı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda orta çağda devlet merkezi bir yönetimden oldukça uzaktır. Dolayısıyla vassalın fiefi üzerinde birtakım yönetim yetkileriyle donatılmıştır. Örneğin, yasa koymak, yasaları uygulamak, vergilendirmeleri takip etmek gibi görevler vassaldan beklenebilmektedir (Poggi, 2019, s. 38). Yine önceleri yalnızca krallara ait olduğu düşünülen para basma yargılama gibi yetkilerin de feodal beyler tarafından kullanılması söz konusu olmuştur (Salihpaşaoğlu, 2021, s. 100). Zira bu dönemde günümüz devletin asli fonksiyonu olarak düşünülen pek çok faaliyetin icra hakları ve devlet makamlarının alınıp satılabilmesi söz konusu olmuştur (Salihpaşaoğlu, 2021, s. 135; Doğan, 2015, s. 49). Bu bağlamda vergi konusunda da kralın dilediği kişiye vergi alma hakkını verebildiği ve dilediği kişiyi vergi ödemekten muaf tuttuğu görülebilecektir (Aydın ve Çaşkurlu, 2013, s. 10). Öte yandan vergi koymaya yönelik

yetkinin sınırlandırıldığı durumlar da mevcuttur. Bu gibi durumlarda verginin toplanmasından evvel vergi mükelleflerinin oy kullanması ve sonuca göre oylanana verginin toplanması mümkün olabilmektedir (Genç, 2022, s. 114).

Bu dönem daha çok ekonomide feodal beylerin sahip olduğu malikane gelirleri ön plana çıkmaktadır. Bunun dışında yerel ve merkezi vergiler de kamu gelirleri arasında yer almaktadır. Bu şekilde Antik Roma'da uygulanan vergi anlayışından uzaklaşarak malikane gelirlerinin yanında vergiler de feodal beyin bir geliri haline gelmiştir. Feodal beyin gelirleri, toprak gelirleri, yargılama için alınan harçlar, tekeller, şehir kapılarında alınan giriş ücretleri gibi gelirlerden oluşmaktadır (Falay, 2000, s. 12).

Yine de bu gelirlerin dışında vergilere rastlanması mümkündür. Vergiler, savaş, saraya mensup ya da kralın ailesinden olan kişilerin evlenmesi gibi nedenlerle alınabilmektedir. Her ne kadar vergi kavramı istisnai olarak görülsün de bu dönemde yine vergi kavramının hediye, rica, yardım, fedakârlık gibi kavramlar ile isimlendirildiği görülebilmektedir (Falay, 2000, s. 12).

Orta çağda verginin ilk çağdaki duruma benzer bir şekilde belli sınıflardan alınmaması durumu söz konusudur. Örneğin kilise ve kiliseye mensup olan kesimin vergi ödemekten muafıdır (Giray, 2018, s. 16). Yine soylu sınıf olan aristokratlar da genellikle vergiden muaf tutulmuşlardır (Aksoy, 2011, s. 19).

Orta çağda vergiler dışında da gelire ihtiyaç duyulması halinde gelir elde etme yöntemleri uygulanmıştır. Kralın gelir elde etme yöntemlerinden biri de kısa ya da uzun vadeli borçlanmalardır. Kısa vadeli olan borçlanmalarda bu borç karşılığında bir senet düzenlenmektedir. Ancak eğer uzun vadeli bir borçlanma söz konusuysa bu durumda kral, gelirlerin toplanmasına ilişkin haklarını iltizam usulü ile borç verene devrediyor ya da krallık topraklarının bir bölümünü bu borç karşılığında borç verene satabiliyordu. Kralın gelir kaynaklarını toplamasına ilişkin hakkını devretmesi durumunda ya kral borç alıyor ya da mültezimin yıllık ödentisini alıyordu. Ancak bu durumda kralın kendisine ait olan vergi toplama hakkı bu borç sağlayana yahut mültezime devrediliyordu (Herbert, 1985, s. 177-178).

Orta çağda kilisenin önemli bir yeri olduğu söylenebilir. Ruhani dünyanın iktidarına sahip olan kilise, feodalite ile de bağ kurmuştur. Zira ayinler, inzivalar ve ruhların yönetimi ile ilgilenen bu grubun üyelerinin kendi geçimlerini sağlayabilmeleri için çalışmalarının beklenmesi mümkün değildir. Maddi gereksinimler için harcanacak zaman dini ve kutsal hizmete harcanacak zamanı sınırlamakta olduğundan bu dönemde kilisenin bağışlar ve birtakım başka gelirlerle geçimini sağlamaktaydı. Yine bazı azizlerin kendi mal varlıkları da senyöral nitelikteydi (Salihpaşaoğlu, 2021, s. 105). Yine kralların piskoposlara kontluk yetkilerini vermesi sebebiyle, piskopos hem kontluk yetkilerine sahip oluyor hem de parasal birtakım haklara sahip oluyordu (Bloch, 2021 s. 584). Piskoposlara bu kontluk yetkisinin verilmesinin amacı her ne kadar korunma amacıyla olsa da daha sonrasında piskoposların bu verilen yetki ile zenginleştiği ve kilise topraklarında kilise senyörü olarak vergi topladığı ve kilise ondalıkları gibi yalnızca kilise için ödenen vergiler topladığı görülmektedir (Herbert, 1985, s. 83, 94; Genç, 2022, s. 117; Wiesner-Hanks, 2019, s. 54).

Bu bağlamda kilisenin de bu feodal bağlar içerisinde bulunduğu ve bu şekilde kilise senyörlerinin de bu çağda yer aldığı söylenebilir. Nasıl ki laik feodal beyler toprağında yaşayan kimselerden vergi alabilmekteyse bu şekilde kilise senyörlerinin ve dolayısıyla kilisenin de bu şekilde bir vergi toplama yetkisine sahip olduğu görülmektedir. Kilisenin bu şekilde fief sözleşmeleriyle bağlı olmasının birtakım sonuçları vardı. Bu durum fief sahibi olan ruhban sınıfına mensup kişilerin aynı zamanda en tepedeki laik yöneticiye karşı sorumluluğunu doğuruyordu. Bu nedenle VII. Gregorius'un adıyla anılan Gregoryen reformu ile kilisenin bu feodal ilişkiden çıkarılması amaçlanmıştır. Yine ruhban sınıfına mensup kişilere getirilen evlenme yasağı da yine bu sınıfın dünyevi ilişkilerini kontrol edebilmeyi amaçlamaktadır. Zira bu şekilde rahipler feodal beylerin en başında olan kral yerine papaya olan bağlılığını sürdürebilecek ve kilise dünyevi iktidar karşısındaki üstünlüğünü koruyabilecektir. Kralların ise piskoposlara kontluk yetkilerini vermesinin temel nedeni, rahiplerin görevlerini irsi mülkiyete dönüştüremeyecek olması ve aynı zamanda Tanrı'yı memnun etmek ve topraklarını korumak amacıydı. (Bloch, 2021, s. 585) Ancak ilerleyen dönemde bu amacın dışında kilise bu gibi yollarla elde etmiş olduğu gelirler ve kimi zaman bir eyalet büyüklüğündeki topraklara sahip olarak büyük bir mal varlığına sahip olmuştur (Bloch, 2021, s. 509). Bu durum ise kralların kilisenin malvarlığına haksız iktisap gözüyle bakmasına (Bloch, 2021, s. 314) ve kiliseye yapılan bağışlar nedeniyle fakirleşenlerin mirasçılarının ise kin duymalarına neden oluyordu (Bloch, 2021, s. 511; Salihpaşaoğlu, 2021, s. 107).

Orta çağ görüldüğü üzere feodalitenin damgasını vurduğu ve modern devlette egemenliğe bağlı olan pek çok yetkinin feodal beyler tarafından kullanıldığı ve vergi toplamak da dahil olmak üzere bu yetkilerin kral tarafından kimi zaman gelir elde etmek için feodal beylere devredildiği bir çağdır. Yine kilisenin de kilise mülklerinden ve kilise cemaatinden vergi alabildiği görülmektedir. Anılan çağ, feodalitenin Orta çağ Avrupası'na egemen olduğu bir çağ olmuş ve İstanbul'un fethi ile sona ermiştir.

2.2.3. Yeni Çağda Vergi

Yeni çağ, verginin iki farklı şekilde görüldüğü bir çağ olup, bu çağ iki evrede incelenebilir. Buna göre ilk evrede vergi olağanüstü bir gelir olma özelliğini korurken ikinci evrede ise devletin temel gelir kaynağı haline gelmiştir (Falay, 2000, s. 16). Bu çağdaki kamu ekonomisinin orta çağ ekonomisinden de bazı farklılıkları söz konusudur. Aynı ekonomiden nakdi ekonomiye geçilmesi, imparator ile feodal beyler ve feodal beylerle halk arasındaki ikili durum anayasal düzenlemelerle aşılmaya çalışılmıştır (Turhan, 1993, s. 11).

Bu çağda ticaret ile gelir elde etme, servet edinme, ekonomik faaliyetler küçümsenen faaliyetler olmaktan çıkmış ve bu sayede burjuva sınıfı olarak anılan ve temel faaliyeti ticaret olan sınıf güç kazanmaya başlamıştır (Aksoy, 2011, s. 19).

Yeni çağın 18. yüzyıla kadar olan bölümünde kamu giderlerinin karşılanabilmesi için devlet mülklerinden elde edilen gelirlerin yetersizliği ve aynı ekonomiden para ekonomisine geçilerek para ekonomisinin önemli şekilde ilerleme kaydetmesi yeni finansman kaynaklarının gerekliliğini doğurdu. Bu yeni finansman kaynağı ise regallerdir (Giray, 2018, s. 18). Regaller esasen hükümdarın haklarıydı. Hükümdarın kendisine ait bu haklardan vazgeçmesi de mümkündü. Ancak bu vazgeçmenin karşılığında hükümdar tarafından bir bedel alınmaktaydı. İşte bu şekilde hükümdarın vazgeçileceği yetkiler arasında görülen değirmen işletmek, avcılık, para basma, madencilik gibi faaliyetlerin bedel karşılığında özel kişilere devredilmesi yoluyla devlet kamu harcamalarının karşılanması hususunda regallerin devriyle yeni bir finansman kaynağı edinmişti (Schmölders, 1976, s. 13).

İkinci evrede ise temel finansman kaynağı vergi olmuştur. Zira önceki dönemde tanınmış olan regallerin özel kişilerin tekelliğine neden olması ekonomik ve sosyal yaşamın bu durumdan olumsuz şekilde etkilenmesine neden olmuştur. Ancak liberalizmin gelişmesi ve ilerlemesi sonucunda regaller önemli şekilde gerilemiş ve nihayetinde önemini kaybederek birtakım tekeller ve önemsiz ruhsat harçları olarak kalmıştır (Falay, 2000, s. 13).

Bu çağda gerçekleşen büyük savaşlar ve devrimler, devletlerin ekonomilerini büyük ölçüde tahrip etmiş bu sebeple de devletlerin o zamana kadar görülmemiş şekilde büyük ölçüde vergi toplanması gerekliliğini doğurmuştur. Bu durum ise neredeyse tüm Avrupa'da devlet maliyesini geliştirmeye ilişkin çabalarının var olmasına neden olmuştur (Turhan, 1993, s. 12).

İngiltere, Fransa gibi ülkelerde vergileme yetkisinin sınırlandırılması adına orta çağın sonunda parlamento ve genel meclis etkisi ortaya çıkmaya başlamış ve bu meclisler yoluyla kralın keyfi ve ağır vergiler alması kısıtlanmaya çalışılmıştır. Bu şekilde demokratik bir sisteme geçiş yapılarak halkın temsilcileri vergilemede söz sahibi olmaya başlamıştır.

Yeni çağda vergi kelimesi için kullanılan kelimeler de anlam değişimine uğramıştır. Çağın başında hala verginin cebir kavramını da içerir bir şekilde kullanımı söz konusu değilken, 17. ve 18. yüzyılla birlikte kelimenin iştirak ve cebir anlamını da içerir bir şekilde dönüşümü söz konusu olmuştur. Bu bağlamda iştirak özelliğini ifade edecek şekilde contribution, auflage, steuer gibi ifadeler ve yine cebir kavramını ifade edecek şekilde de tax, impot kelimeleri kullanılmıştır (Falay, 2000, s. 13).

3. VERGİLEME POLİTİKASININ NEDEN OLDUĞU TARİHSEL OLAYLAR

Vergi ve vergileme politikası tarih boyunca pek çok önemli olayın başlangıç noktasını teşkil etmiştir. Bu bağlamda gerek Kıta Avrupası'nda gerek İngiltere'de gerekse de Amerika kıtasında vergi ve bazı zamanlarda da vergileme politikasının neden olduğu olaylar önem arz etmektedir. Çalışmanın bu bölümünde bahsi geçen coğrafyalarda verginin ve vergileme politikasının neden olduğu tarihsel olaylar incelenecektir.

3.1. Avrupa ve Amerika Tarihindeki Olaylar

Kıta Avrupası, İngiltere ve Amerika'da gerçekleşen tarihsel olaylar temelinde vergi kavramından ve vergileme politikasından ayrı düşünülemez. Zira özellikle Avrupa kıtasında Yeni çağda gerçekleşen savaşlar ve

savaşların doğurduğu finansman ihtiyacı verginin ve vergileme politikasının üzerinde etkili olmuştur. Batı ülkelerinde kamu hukuku ile özel hukukun ilk ayırım yaşadığı nokta kuşkusuz vergileme üzerine olmuştur. Zira mutlakiyetçi rejimler döneminde ülkenin kralın mülkiyeti olarak görülmesi neticesinde kral üstün yetkilere sahip olmakta ve bunun doğal neticesi olarak da vergileme üzerinde sınırsız ve mutlak bir yetkiye sahiptir. Dolayısıyla esasen kamu hukukunun ortaya çıkmasının sebebi bu sınırsız ve mutlak olan iktidarın sınırlanmasına yöneliktir. Bu ise öncelikle sınırlanmak istenen yetkinin siyasal iktidarın vergilendirme yetkisine ilişkin olarak ortaya çıkmıştır (Öncel vd., 1985, s. 8).

Bu bölümde öncelikle İngiltere ve Kıta Avrupası'nda verginin halk üzerinde doğurduğu etki ve bu etkinin sonucunda ortaya çıkan tarihsel olaylar ele alınacaktır.

3.1.1. Avrupa Tarihindeki Olaylar

Konu kapsamında ele alınacak ülkeler olan İngiltere ve Fransa farklı zamanlarda farklı tarihsel olaylara sahne olmuş ve temelde her ne kadar vergi ve vergileme politikası dikkat çekiyor olsa da birbirinden birtakım farklılıklar içermektedir.

3.1.1.1. İngiltere

İngiltere, siyasi gelişimini Kıta Avrupası'ndan farklı şekilde sürdürmüştür. Norman istilası ile İngiltere'de güçlü bir monarşinin adımları atılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda Norman İstilasından sonra yönetimde söz sahibi olan William (Eroğul, 2001, s. 1), tüm İngiltere topraklarının bölünmez bir krallık olarak tanıdığını ve bu toprakların artık kraliyet mülkü olduğunu ilan etti. Daha sonrasında ise kral baş vassallarına bu toprakların yaklaşık yüzde kırkı kadarını mülk olarak hediye etti. Anılan mülkler biat ve şövalyelik hizmetleri karşılığında tahsis edilmiş ve krallığın zayıflığından ziyade güçlü oluşunun bir ürünü olarak göze çarpmaktadır. Zira baş vassallara hediye edilen bu mülkler coğrafi olarak dağıtılmış ve bu sayede büyük toprak sahipleri olan baronların devletin temel görevlerini üstlerine almamaları amaçlanmıştır (Loughlin, 2017, s. 209-210). Bu durum esasen kralın feodal beylere olan güveninin çok da sağlam olmadığı bir göstergesidir. Zira her ne kadar feodal beyler ise krallarını destekler durumda olsa da aslında bu destekleme durumu kendi çıkarlarıyla orantılı şekilde ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı, İngiltere'de feodal beyler ile krallar arasında başlangıçta bir denge söz konusu olmasına rağmen 13. yüzyılda artık bu dengenin bozulması söz konusu olmuştur. Zira bu dönemde Kral John Fransa ile olan savaşı da finanse etmek için yeni vergiler koymuştur (İlal, 1968, s. 213). İngiliz kralı olan Kral Yurtsuz John, önce Papalık ile anlaşmazlığa düşmüş ve bu anlaşmazlık sonucunda giriştiği mücadelede ardından ise Fransa kralı Philippe Auguste'a karşı yine 1214'te yenilgiye uğramıştır. Bu durum feodal beylerin baş kaldırmalarına neden olmuş ve 1215 tarihli Magna Carta ile kralın feodal beylere boyun eğmesi ile sonuçlanmıştır (Gemalmaz, 2005, s. 23; Mutluer vd., 2006, s. 54).

Magna Carta esasen kralın yetkilerini kısıtlamak adına oluşturulmuş anayasal bir belgedir. Bu belge yoluyla feodal beyler kralın kendi feodal ayrıcalıklarının tanınmasını ve bunlara saygı duyulmasını amaçlamıştır (Magna Charta, 2009, s.7). Bu bağlamda belli bir kesimle sınırlı olsa da krala karşı birtakım hakların ileri sürülebilmesi mümkün olmuştur (Doehring, 2019, s. 259). Dolayısıyla esasen Magna Carta'nın oluşumunu etkileyen süreçte halk hareketi söz konusu olmamıştır (Çağan, 1980, s. 131) Bununla beraber bu kısıtlama kralın vergilemesine ilişkin yetkisinin de kısıtlanmasına ilişkin hükümler içermektedir.

Belgenin sırasıyla 12. ve 14. maddeleri şu şekildedir.

“Krallığımızda ülkemizin Genel Meclisi'nin izni olmadıkça zorla askerlik hizmeti karşılığı olarak vergi ya da yardım parası alınmaz. Fiziksel varlığımızın diyet verilerek esaretten kurtarılması, en yaşlı oğlumuzun şövalyeliğe kabul töreni veya en büyük kızımızın ilk evliliği durumu bunun dışındadır. Bu üç amaç için makul bir yardım talep edilebilir.” (Aktan, 2000, s. 57; Magna Charta, 2009, s. 29,31)

“Eğer yukarıda bahsedilen o üç durumun dışında yardım parasının ya da askerlik yapmama karşılığında alınacak verginin miktarını belirlemek söz konusu olursa, Krallığımızın Genel Meclisinin toplanması amacıyla, en az 40 gün önceden olması koşuluyla, belirli bir gün ve yerde toplanabilmeleri için, tüm başpiskoposları, piskoposları, manastır başrahiplerini, konları ve büyük baronları mühürlü mektuplarla çağıracağız. Ayrıca, en yüksek mevkideki tüm kişileri şerifler ve görevli memurlarımız vasıtasıyla toplantı için çağıracağız. Tüm çağrı mektuplarında toplantının gerekçesini de açıklayacağız. Ve böylece başarıyla yerine getirilen bir çağrıdan sonra, söz konusu olan iş, çağrılanların tümü gelmemiş olsa bile, sadece katılanlardan oluşan meclis tarafından kararlaştırılan günde yerine getirilecektir.” şeklindedir (Aktan, 2000, s. 57-58; Magna Charta, 2009, s. 31,33).

Magna Carta'nın anılan maddelerinde de görüldüğü üzere kralın vergileme üzerindeki yetkileri Krallık Genel Meclisi'nin onayı ile kısıtlanmış olup Kral Yurtsuz John'dan sonra gelen krallar da 15. yüzyıla kadar tahta kaldıkları süre içerisinde birkaç kez Magna Carta hükümlerine uyacaklarını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla Magna Carta'nın önemi krallık iktidarına sınır koyan ilk belge olması açısından önem arz etmiştir (Akad vd., 2018, s. 257).

İngiltere tarihindeki bir başka önemli belge olan Haklar Dilekçesi (Petition of Rights) ise yine temelinde verginin neden olduğu bir tarihi belge olarak ortaya çıkmıştır. Dönemin kralı olan I. Charles'ın vergi gelirlerini yeterli bulmaması ve parlamentonun onayı olmaksızın vergi salmak istemesi (Hill, 1997, s. 51) kral ile parlamento arasında çatışma doğmasına neden olmuş ve bunun sonucu ise 1628 yılında Kral I. Charles'ın parlamentonun isteklerini içeren Dilekçe'nin kabul edilmesi şeklinde olmuştur (Sencer, 1990, s. 9).

Kral-parlamento mücadelesi esnasında parlamento kralın Fransa karşısında almış olduğu yenilgiyi sert bir şekilde eleştirmiş ve kral bu eleştiriler karşısında parlamentoyu üst üste iki kez dağıtmıştır. İkinci parlamento zamanında parlamentonun onayı alınmaksızın kral halka çeşitli mali mükellefiyetler yüklemiş, halktan hediye talep etmeye devam etmiş ve buna uymayan kişilerin ise cezalandırılmasına neden olmuştur. Bunun sonrasında ise parlamento üçüncü kez toplanmıştır. Ancak üçüncü kez toplanan parlamento savaşın sürdürülebilmesi için gereken mali desteği Haklar Dilekçesi'nin kabul edilmesi koşuluyla sağlayacağını ifade etmiş ve bu koşullar altında kral Haklar Dilekçesi'ni kabul etmek zorunda kalmıştır (Okandan, 1952, s. 363; Akad vd., 2018, s. 259).

Bu Dilekçe'de Magna Carta hatırlatılmış ve bu fermanla ele alınan ve daha önce farklı tarihlerde krallar tarafından tanınmış olan haklar tekrarlanmıştır (Sencer, 1990, s. 9). Parlamento üyeleri, siyasal ve sosyal uygulamalar ile vergilemeye ilişkin düzenlemelerden duydukları rahatsızlığı bu dilekçe ile krala bildirmiştir.

Haklar Dilekçesi'nin vergiye ilişkin ifadeleri şu şekildedir:

“... son zamanlarda bazı kontluklardaki çeşitli memurlara çeşitli buyruklar ve bu buyrukların icra talimatnameleri ulaştırılmıştır. Bunun üzerine çeşitli alanlarda bir araya toplanan uyruklarınıza, Majestelerinize belli bir miktar parayı ödünç vermeleri çağrısında bulunulmuştur. İçlerinden bazılarının karşı çıkmaları üzerine hemen hiç vakit kaybetmeden bu İmparatorluğun yasalarının ve nizamnamelerinin asla izin vermeyeceği bir yemin etmeye zorlanmışlardır. Ayrıca gizli bir meclisin önüne çıkmaya, hesap vermeye ve bunu taahhüt etmeye cebredilmişlerdir. Bazıları da başka yerlerde bu yüzden zindana atılmışlar, sürülmüşler, çeşitli yollardan tedirgin ve rahatsız edilmişlerdir. Çeşitli kontluklarda İmparatorluğun özgür geleneklerine ve yasalarına aykırı olarak daha başka pek çok ödeme uyruklarınızdan talep edilmiş ve sırtlarına yükletilmiştir.” (Aktan, 2000, s. 67)

“... Bu yüzden gelecekte Parlamento'nun genel onayı olmadıkça, hiçkimsenin ödünç para, bağış, vergi, herhangi bir armağan vermeye ya da buna benzer bir ödemede bulunmaya zorlanmamasını ve bunun için, böyle bir ödemede bulunmayı reddetti diye kimsenin sorguya çekilmemesini, yemin etmeye cebredilmemesini, hücreye kapatılmamasını, tutuklanmamasını ya da başka bir biçimde eziyet çektirilmemesini ve rahatsız edilmemesini, yüce Majestelerinizden rica ediyoruz.” (Aktan, 2000, s. 69)

Görüldüğü üzere Haklar Dilekçesi temelinde kralın parlamento onayını almaksızın keyfi şekilde vergi salmasının sonucu olarak ortaya çıkan bir belge olmuş ve Parlamento üçüncü kez toplanmasında kralın istediği mali desteğin ancak bu bildirinin kral tarafından kabul edilmesi şartıyla verileceği Parlamento üyelerince bildirilmiştir. Ancak her ne kadar kral I. Charles bu bildiriye kabul etmiş olsa da sonrasında Parlamento'dan vergi için onay alamamış ve bunun sonucunda ise yeniden parlamentoyu dağıtarak 1640 yılına kadar parlamentoyu toplantıya çağırılmamıştır (Gemalmaz, 2005, s. 60-61) ve hatta donanmasının ihtiyacını karşılayabilmek amacıyla bir donanma vergisi koymuştur. Söz konusu durum ise kralın vergi koyabilmesi için parlamentonun onayının alınması gerektiğine ilişkin görüşle birlikte bu vergiye karşı bir direnişe neden olmuştur (Hill, 1997, s. 53-54).

Direnış dolayısıyla Kral 1642 yılında Londra'yı terk etmiştir. Ancak bu zamanda kralın ordusu ile halktan oluşan bir ordunun savaşı başlamıştır. Bu savaş esnasında parlamento tarafından olan Oliver Cromwell, halktan oluşan ordunun başında yer alarak krala karşı savaşmıştır. Bu mücadele sırasında ise Parlamento Kralı vatana ihanet ile suçlayarak halkın monarkı yargılamasına tarihte ilk defa tanık olunmasına neden olmuştur. Cromwell'in başında olduğu bu hareket neticesinde ise Lordlar Kamarası'nın muhalefetine rağmen Avam Kamarası Kral'ı vatana ihanetten suçlu bulmuş ve 1649 yılında Kral I. Charles'ı idam etmiştir (Mutluer vd., 2006, s. 55; Gemalmaz, 2005, s. 61). Bu durum sonrasında Lordlar Kamarası dağıtılmış ve İngiltere bir cumhuriyet olmuştur (Sander, 2009, s. 109-110).

Söz konusu devrimin sonucu olarak kralın keyfi vergilemesi sonucu ortaya çıkan vergiler kaldırılmış ve vergilerin saptanması ve toplanmasına ilişkin hakkın parlamentoya ait olduğu ve bu hakkın parlamento tarafından kullanılacağı anlayışı bu sayede uygulamaya geçirilmiştir (Mutluer vd., 2006, s. 55; Falay, 2000, s. 40).

Her ne kadar 1649 tarihinde İngiltere kralının idam edilmesiyle gerçekleşen devrim sonucu bu anlayış uygulamaya geçirilmiş olsa da idam edilen Kral I. Charles'ın ölümünden sonra yerine gelen cumhuriyet rejiminin akabinde Cromwell'in ölümü ile monarşi yeniden canlanmıştır. Hatta monarşinin canlanması esnasında tahta geçen kral ise idam edilen kralın oğlu olan II. Charles olmuştur (Sander, 2009, s. 111). II. Charles'tan sonra başa geçen ve II. Charles'ın kardeşi olan II. James'in de monarşi yanında ve parlamento aleyhinde davranışları söz konusu olmuş, parlamentonun haklarına saldırıda bulunmaları önlenememiş ve parlamento ile kralın arasındaki bu çatışma 1688'de yine bir devrimin gerçekleşmesine neden olmuştur (Sencer, 1990, s. 12). Zira II. James, İngiliz Krallığının sınırlarını anlamayarak mutlakiyetçi bir monark gibi hareket ederek parlamentonun tepkisini çekmiş ve 3 yıl süren mücadelenin ardından Kral II. James Fransa'ya kaçmıştır. Parlamento, kralın kızı Mary ve onun eşi Orange Prensi William'ı davet etmiş yeni kral ve kraliçe Hakları Bildirisi'ni (Bill of Rights) kabul etmiştir (Gemalmaz, 2005, s. 62).

Bildiri'de Kral II. James'in mali uygulamalarına da değinilmiştir. Örneğin;

“Parlamento tarafından verildenden başka bir zamanda ve başka bir biçimde, ayrıcalık bahanesiyle, tahtın çıkarı ve yararına vergi toplayarak, ...Oldukça yüksek para cezaları verilirken, ...insanlar yasadışı ve acımasız cezalara çarptırılırken... atalarının buna benzer bir durumda yaptıkları gibi, eski hak ve özgürlüklerini doğrulamak ve eski hakları ve özgürlüklerini açıklamak üzere aşağıdakileri ilan etmişlerdir.” (Alatlı, 2016, s. 1004-1005)

Aynı zamanda parlamentonun onayı olmadan kabul edildiğinden yahut edilebileceğinden daha uzun bir süre için ve başka bir biçimde tahtın yararına vergi toplamanın yasadışı olduğu hususu Haklar Bildirisi'nde ifade edilmiştir (Alatlı, 2016, s. 1005). Bu sebeple artık yasa yapma ve vergi koyma hakkı parlamentonun tekeline geçmiştir.

Görüldüğü üzere İngiltere tarihinde parlamento ile kral iktidarı arasında pek çok anlaşmazlık kralın mutlak monarşi lehine girişimlerde bulunması ve iktidarının sınırlandırılmasına karşı hareket etmesi öte yandan parlamentonun ise kralın iktidarını ve keyfi hareketlerini sınırlamak arzusu sebebiyle ortaya çıkmıştır. Tudor hanedanının yerini alan Stuart hanedanının ilham kaynağının kıtasal ve Katolik monarşisi olması bu mutlakiyetçi uygulamaların nedeni olmuştur (Dreyfus, 2007, s. 33). Ancak özelden İngiliz tarihindeki bu olayların temelinde halkın keyfi vergilerle ezilmesi ve kral iktidarının bu keyfi vergi uygulamasının önüne geçilmesi için parlamentonun kralla mücadeleye girmesi söz konusu olmuştur.

İngiltere tarihinde iktidarın sınırlandırılması arzusunun da ilk olarak vergilendirme yetkisinin sınırlandırılmasına ilişkin hareketlerle ortaya çıkması söz konusu olup, yukarıda da izah edildiği üzere verginin ve vergilendirmenin İngiltere tarihindeki devrimlerin temel nedenlerinden biri olduğu açıkça görülebilmektedir.

3.1.1.2. Fransa

Daha evvel de değinildiği üzere İngiltere ile Kıta Avrupa'sında vergilendirme yetkisinin sınırlandırılması farklı zamanlarda gerçekleşmiştir. Bu bağlamda kralın vergilendirme yetkisinin sınırlandırılması İngiltere'de 17. yüzyılda gerçekleşmişken, Kıta Avrupa'sında bu sınırlandırma 18.- 19. yüzyılda gerçekleşmiştir (Öncel vd., 1985, s. 9).

Orta çağda diğer ülkelerle benzer şekilde Fransa'da da kralların kamu giderlerini mülklerinden elde ettiği gelirler yoluyla finanse etmesi söz konusudur. Ancak büyük ihtiyaçlarla karşılaşılması durumunda halka bu ihtiyaçların karşılanması için başvurulmuştur. Halktan sağlanacak olan gelir ise Genel Meclis'in (États Généraux) rızası ile mümkündür (Mutluer vd., 2006, s. 56). Bu meclis, soylular, din adamları ve burjuva sınıflarını temsil etmektedir (Sander, 2009, s. 162). Meclisin bu şekilde oluşmasında 14. yüzyılın başında Fransa Kralı Philippe ile Papa VIII. Boniface arasındaki mücadelede kralın daha geniş bir desteğe ihtiyaç duymasının etkisi vardır (Pirrenne, 2022, s. 264). Böylece daha evvel soylular ve din adamlarından oluşan meclise ayrıcalıklı şehirlerden gelen temsilcilerin de çağırılması ile Genel Meclis oluşmuştur. Bu şekilde kralın aynı zamanda güçlenen burjuvazinin mali desteğine dayanma gereği duyduğu görülebilmektedir (Göze, 2007, s. 538).

15. ve 17. yüzyıllar arasında ise bazı kralların yalnızca soylulardan ve din adamlarından oluşan meclislerle yetindikleri görülmekte ve bu şekilde oluşan meclislerin sonuncusunun XIII. Louis zamanında 1614 yılında toplandığı görülmektedir (Poggi, 2019, s. 87; Mutluer vd., 2006, s. 56). 1614 ile 1789 yılları arasında geçen 175

yıllık süreçte zaman zaman ileri gelenlerden oluşan meclisler toplanmış ancak bu meclisler de halkı temsil eden nitelikte meclisler olmamıştır (Rudé, 2018, s. 21).

Genel Meclis yapısı itibarıyla bir danışma organı niteliğindedir. Dolayısıyla kral bu meclisin görüşünü aldıktan sonra kararını meclisin görüş ve isteği doğrultusunda verip vermemekte tamamen serbesttir. Bu nedenle de krallar yeni vergiler koyarken Genel Meclis'in onayını almayı gerekli görmemiş ve meclisi toplamaya gerek görmeksizin yeni vergiler koyma yoluna gitmişlerdir. 18. yüzyılın başlarında kralların vergi salmada kendilerini bu şekilde sınırsız olarak kabul etmişlerdir (Göze, 2000, s. 539-540).

Bu yüzyılda Fransa'da hala feodal düzen devam etmektedir ancak artık toprak köleliğinden ziyade köylülerin feodal yükümlülüklerin altında ezilmeleri söz konusu olmuştur. Köylüler feodal beyin yahut kilisenin topraklarında yaşayan köylüler ise hem feodal kira hem de aynı kira ödemekteydi. Diğer yandan feodal bey tahılın değirmende öğütülmesi ve ekmeğin fırında pişirilmesi esnasında feodal bey ayrıca bu faaliyetler üzerinden de bir ödeme almaktadır (Rudé, 2018, s. 13).

Diğer yandan tuz ve şarap vergileri de köylüler üzerinde ağır bir mali yük oluşturmaktadır (Genç, 2022, s. 114). Köylü halkın daha fazla tuz tüketmesi, daha fazla vergi alınabilmesi adına teşvik edilmiştir. Tuz kaçakçılığının önlenmesi adına kaçakçılar kürek cezasına çarptırılmış, suçun tekrar edilmesi halinde ise asılmışlardır. Yine tuz vergisi ödemeden tuz satın alan köylüler de ağır şekilde cezalandırılmıştır. Şarap vergisinde de durum tuz vergisinden farklı değildir. Vergi memurları köylülerin mahzenlerini arayarak şarap fiçilerini ölçmüşlerdir (Falay, 2000, s. 42).

Köylülerin ve yoksul vatandaşların vergi ödeyememeleri durumunda vergi borçları birikmekte ve vergi borçlarının karşılanabilmesi adına elbiseleri dahi satışa çıkarılmaktadır. Öte yandan feodal beyler ise örneğin bir avcılık yaparken köylünün ürünlerini konukları ve atlarıyla çığneyip geçebilmektedir (Falay, 2000, s. 43; Göze, 2007, s. 543).

Soyluların oluşturduğu sınıf bu dönemde dört yüz bin kadardır. Ancak soylular da kendi içlerinde ayrılmaktadır. Eski feodal beylerden ve şövalyelerden gelen kılıç soyluları bunların ilkidir. Kılıç soyluları da kendi içlerinde taşra soyluları ve Paris'te kralın çevresinde yaşayan Paris yüksek tabaka soyluları şeklinde ayrılmaktadır. Bunların haricinde bir de para ile soylu unvanı satın alan urba soyluları bulunmaktadır (Rudé, 2018, s. 13; Göze, 2007, s. 541). Bu şekilde para karşılığında alınan soylu unvanları sayesinde urba soyluları görevlerini satın alarak çeşitli vergilerden de muaf olmuşlardır (Dreyfus, 2007, s. 82-83; Poggi, 2019, s. 85)

Kralın şatafatlı yaşamı, feodal beylerin acımasız tutumları doğal olarak beraberinde birtakım isyanların oluşmasına neden olmuştur. Zira köylü oldukça çaresiz durumda olduğundan zenginlerden faizle borç para almakta ve borçların karşılığı olarak da borçluların topraklarına el konulmaktadır (Lis ve Soly, 1979, s. 58-59). Topraksız kalan köylü sayısı ise söz konusu durum yüzünden sürekli artmaktadır.

Buna karşın soylu kesim ve din adamlarının neredeyse hiçbir vergi yükümlülüğünün olmaması köylüleri ve yoksul vatandaşların kinini beslemiş ve bu nedenle de isyanlar git gide artmıştır. XVI. Louis zamanında kralın yaptırmış olduğu saray ve kraliçenin ise Paris yakınlarında yeni bir saray yaptırılmasını istemesi çok büyük bir harcamanın yapılmasına neden olmuştur. Bu harcamalar dolayısıyla vergiler hazinenin ihtiyaçlarını karşılayamamakta ve mali açıdan güçlü konumda olan burjuvalar ise artık krala borç vermekten kaçınmışlardır. Daha evvel bahsedilmiş olan tuz ve şarap vergilerinin ise vergi mültezimlerine devredilmiş olmaları (Herbert, 1985, s. 277), yapılan hesapsız harcamalar, din adamları ve soylu sınıfının vergi ödememeleri gibi nedenlerle devletin mali durumu git gide kötüleşmekteydi (Rudé, 2018, s. 14-15).

Öte yandan XIV. Louis ve ondan sonra gelen Fransa kralların genişleme yönündeki arzuları ve bu nedenle yapılan savaşlar da devlete ağır bir mali yük oluşturmuştur. Hatta vergi geliri saray harcamalarını bile karşılayamayacak durumdadır. Fransa'nın iflasın eşiğinde olması ve bu mali buhran nedeniyle verginin artık soylu sınıf ve din adamlarının da vergi ödememeye ilişkin imtiyazlarının kaldırılması zorunluluğunu doğurmuştur. Zira anılan her iki sınıf da birçok vergiden muaf tutulmalarıyla birlikte vergi geliri oldukça sınırlı niteliktedir. Bu durumda ise halk her ne kadar sebebin ne olduğunu kavrayamasa da karşılaşılan bu ağır sonuç altında ezilmiştir (Sander, 2009, s. 162).

Kral, vergi sorununun çözülmesi adına öncelikle soyluları toplantıya çağırılmış (Kireçtepe ve Açıköz, 2022, s. 297) ve bu toplantıda tüm toprak mülkiyetlerinden vergi alınması gerektiğine ilişkin fikri (Ağdemir, 2022, s. 1531)

soylularca kabul edilmemiş ve bunun sonucunda ise en son 1614 yılında toplanmış olan ve üç sınıftan oluşan Genel Meclis toplantıya çağırılmıştır (Sander, 2009, s. 162; Aġaoġulları, 2020, s. 602).

Ancak Genel Meclis toplansa da meclis kendi içinde de birtakım anlaşmazlıklar yaşamaktadır. Zira soylular ve din adamlarına üstün haklar tanınmakta ve bunun yanında kral haklarını soylular ve kilise ile iş birliği yaparak despotik bir şekilde kullanmaktadır. Bunun sonucu ise asıl üretici olan kesimin yani burjuvanın ve köylülerin yönetime katılmasının ve yönetimde söz sahibi olmasının engellenmesi şeklinde olmuştur. Bütün bu durum ise haliyle endüstri devrimi ile güç kazanan burjuvazinin yönetimde söz sahibi olan soylu sınıfa karşı kinini büyütmekteydi (Sander, 2009, s. 163). Soyluların ise elde ettikleri gelirlerin değerinin giderek düşmesi ve hatta yaşayabilmek için kimi zaman eşyalarını bile satmak zorunda kalması bu yoksullaşan toprak soylularının ise zengin burjuvalara karşı olmalarına neden olmaktadır. Diğer yandan köylüler ise vergi yükü sırtında olan kesim olmakla beraber soyluların kendilerinden borçlarını alabilmek için yaptıkları baskılardan ve ağır vergilerden dolayı adeta sefalet içindeydi (Göze, 2007, s. 542-543). İşte bu mali buhran ve sınıflar arasındaki öfke esasen devrimin temel nedeni olarak gösterilebilecektir.

Soyluların talebi üzerine Kralın toplanmasını istediği Genel Meclis 1 Mayıs 1789 tarihinde toplanmıştır. Ancak toplanma şekli 1614 yılında toplandığı şekilde olmuştur. Dolayısıyla her sınıf ayrı toplanacak ve ayrı şekilde oy verecektir (Dreyfus, 2007, s. 89). Bu durumda soyluların ve kilisenin birlikte hareket ederek üçüncü sınıfa karşı üstünlük elde edeceği ve kilise ve soylular eski ayrıcalıklarını koruyacakları yönünde bir beklentiye sahiplerdir. Bu döneme kadar kralın yanında olan burjuva sınıfı ise toplantı şeklinin 1614'teki haliyle aynı olduğu yönündeki karara karşın kraldan uzaklaşacak ve aristokrasiye karşı mücadele verecektir (Gemalmaz, 2005, s. 78).

Burjuva bu noktada oylamanın yapılış biçimine bağlı olarak geleceğinin şekilleneceğinin farkında olduğundan sınıf hesabına göre ayrı ayrı yapılacak bir oylamanın yapılmasını istememiş bunun yerine temsilci hesabı ile oylamanın yapılmasını istemiştir. Zira sınıf hesabı ile yapılan oylamada din adamları ve soylular birleşecek bu durumda ise üçüncü sınıf tek kalacak ve oylamada bir etkisi olmayacaktır (Rudé, 2018, s. 53).

Üçüncü sınıf her ne kadar soyluların ve din adamlarının desteğini istese de bu sınıflar üçüncü sınıfın teklifini olumlu yaklaşmamış bunun üzerinde de üçüncü sınıf yoluna tek başına devam etmeye karar vererek kendisini ulusal meclis olarak ilan etmek için kendi arasında 17 Haziran 1789'da bir oylama yapmıştır. Bu oylama sonucunda büyük bir çoğunlukla üçüncü sınıfın ulusal meclis sayılması kararı verilir (Aġaoġulları, 2015, s. 603). Aynı gün vergi yasasını da kabul eder. Bu sayede üçüncü sınıf kendisinin ulusun temsilcisi olduğunu ve vergi koyma yetkisinin ve dolayısıyla siyasal iktidarın da sahibi olduğunu göstermiş olur (Gemalmaz, 2005, s. 78).

Bu esnada Kral soyluların isteğini göz önünde bulundurarak meclisi dağıtmaya çalışmıştır. Nihayetinde Kral 27 Haziran 1789 tarihinde üç sınıfın birlikte toplanmasını emreder ve 9 Temmuz 1789'da ulusal meclis kendisini kurucu meclis olarak ilan ederek anayasa yapma çalışmalarına başlar. Bunun karşısında ise Kral ve soylular kurucu meclisi dağıtmak için kuvvete başvurulmasına karar vererek Paris'e askeri birlikleri getirmiştir. Ancak kurucu meclis üyelerinin dağıtılmaları ve tutuklanmaları olasılığına karşı Paris halkı silahlanıp ayaklanmış ve 14 Temmuz 1789 tarihinde eski krallık kalesi olan ve hapisane olarak kullanılan Bastille'i ele geçirmiştir (Aġaoġulları, 2020, s. 603; Gökaya ve Yeşilbursa, 2008, s. 122). Bu ise Fransız Devrimi'nin simgesi niteliğinde bir olay olarak tarihe geçmiştir.

Devrim sonrasında oluşturulan Kurucu Meclis Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'ni yayınlamıştır (Sander, 2009, s. 164). Bildirinin 13. ve 14. maddeleri vergilendirme ile ilgilidir. Bildirinin 13. maddesi kamu gücünün sürdürülmesi ve idare giderleri için ortak bir verginin zorunlu olduğunu ve bu verginin bütün yurttaşlar arasında eşit olarak dağıtılması gerektiğini, 14. madde ise bütün yurttaşların kendileri yahut temsilcileri aracılığıyla ortak verginin gerekliliğini saptamak, buna serbest bir şekilde rıza göstermek, verginin kullanılmasını izlemek, miktarını, matrahını ve tahakkuk biçim ve sürelerini belirlemeye ilişkin haklarının olduğunu ele almaktadır (Gemalmaz, 2005, s. 82).

Görüldüğü üzere Fransız devrimin temel nedenlerinden biri monarşinin aşırılıkları olarak ifade edilebilecektir (Sander, 2009, s. 162). Ancak bu aşırılıkların bedelinin halkın sırtına yüklenmiş olması halkın öfkesinin artmasına neden olmuştur. Öte yandan Amerika'da İngiltere'ye karşı yürütülen bağımsızlık mücadelesinde Fransa'nın İngiltere'yle olan çıkar çatışmalarından dolayı Amerika'nın tarafında yer alması ve Amerika'nın bağımsızlığı için kendi halkından vergiler alması halkı mali anlamda zor duruma düşürmüştü (Sander, 2000, s. 156) ve halkın öfkesi bu nedenle de perçinlenmiştir. Sans-culottes olarak da adlandırılan Paris halkı (Aġaoġulları, 2020, s. 603)

monarşinin bu aşırılıklarına karşı devrimci bir tavır izlemiş ve hatta aristokratlara karşı olan öfkelerini Fransız Devriminin adeta marşı haline gelen “Ah Ça İra” adlı şarkı ile ifade etmişlerdir².

Devrim sonrasında hazırlanan 1791 anayasasında oy verme hakkı vergi ödeyen yurttaşlara verilmiştir. Dolayısıyla oy verme hakkının genel olarak tanınmasından ziyade vergi ödüyor olmak oy verme hakkının tanınması için bir ön koşul olmuştur (Rudé, 2018, s. 96). Devrimin daha sonraki dönemlerinde tüccar ve sanayicilerden oluşan Jirondenler ile devrimci burjuvazinin temsilcisi olan Jakobenler arasında iktidar farklı dönemlerde el değiştirmiş ve nihayetinde köylüleri ezen bütün feodal ayrıcalıkların kaldırılmasıyla beraber devrim son bulmuştur (Falay, 2000, s. 45).

1830 yılında ise X. Charles Meclisi dağıtmış ve burjuvaların oy hakkını kısıtlamıştır. Bu dönemde hazırlanan yeni anayasada seçmenlik için belirlenmiş olan vergi oranı düşürülerek seçmen sayısı yükseltilmiştir. Yüksek verginin büyük burjuvazi açısından önemi iktidarı ele geçirmesi açısından gerekli olan nüfuzu sağlamasıdır (Akdağ, 2010, s. 167).

1830-1848 yılları arasında iktidarda olan Fransız Kralı Louis Philippe, büyük burjuvazinin destekçisi konumundadır. Bu dönemde bankaların çıkarları doğrultusunda demir yolu yapımları gerçekleştirilmiştir. Ancak bu durum devlet harcamalarının büyük oranda artmasına neden olmuştur (Marx, 2016, s.47, 50). Sanayi burjuvası da durumdan şikâyetçidir ancak yine aslında vergi herkesten önce işçi ve köylü sınıfının üzerinde olmuştur (Marx, 2016, s. 66-67). Bu nedenle, köylü kesim Cumhuriyete vergiler yüzünden düşman olmuştur (Şimşek, 2019, s. 184). Bu durum işçilerin ve köylülerin 1848 yılında ayaklanmalarına neden olmuş (Göze, 2007, s. 571) ve 1848 yılında Louis Napoleon Bonaparte köylülerin vergi konusundaki umutlarının doğrultusunda yaptıkları seçimle cumhurbaşkanı seçilmiştir (Marx, 2016, s. 95). Ancak cumhurbaşkanı köylülerin en çok çektiği tuz ve içki vergileri konusunda halkın umutlarını boşa çıkarmıştır. Önce tuz vergisinin muhafaza edilmesini önermiş daha sonra ise 1850 yılında şarap vergisini yeniden koymuştur (Marx, 2016, s. 150).

Fransa da İngiltere’de olduğu gibi vergi temelli bir devrim yaşamıştır. Fransa halkı eşitlik ilan ederek mevcut siyasi düzene son verilmesini sağlamıştır (Dreyfus, 2007, s. 55). Monarşinin aşırılıkları ile gelen mali külfet Fransa’da üçüncü sınıf olan tiers etat’ın bu duruma el koymasına neden olmuş ve üçüncü sınıf Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi’nde de belirtildiği üzere diğer pek çok hakkın yanında eski düzenin keyfi vergileme sistemine son vermiş ve vergide eşitlik ve adalet ilkesinin getirilmesini sağlamıştır.

3.1.2. Amerika Tarihindeki Olaylar

Amerika bilindiği üzere başlangıçta yerleşim koloniler şeklinde olmuş ve bu koloniler farklı ülkelerin kolonileri olarak Amerika kıtasında yer almışlardır. Kuzey Amerika ise İngiltere’nin kolonisi olmasından dolayı İngiltere’ye bağlı bir şekilde yönetilmektedir. Bu bağlamda Kuzey Amerika’daki İngiliz kolonileri hakkındaki kararlar ve ödeyecekleri vergiler de İngiliz Parlamento’sunda belirleniyordu. 18. yüzyılın sonlarında ise bu koloniler bağımsızlığını ilan ederek Amerika Birleşik Devletleri’nin kurulmasını gerçekleştirmiştir (Göze, 2007, s. 467).

Daha evvel de bahsedildiği üzere başlangıçta Amerika’daki koloniler anavatan olan İngiltere’ye bağlıdır (Çağan, 1980, s. 131). Her koloninin başında bir yönetici bulunmakta ve bu yöneticiler ise İngiltere Kralı tarafından atanmaktadır. Ancak bazı kolonilerde bu durum koloni topraklarının sahibi tarafından yöneticinin atanması yahut seçimle belirlenme şeklinde olabilmektedir. Bu yöneticiler kolonide kralı temsil ederek yürütme gücünü elinde bulundurmaktadır (Sencer, 1987, s. 89).

Amerika’daki kolonilerde de iki meclis bulunmaktadır. Bu meclislerden biri yöneticinin önerisi üzerine kral ya da toprak sahipleri tarafından belirlenmekte diğer meclisin üyelerinin seçiminde ise seçme ve seçilme için toprak varlığı ön koşulu aranmaktadır. Bu şekilde kolonilerde alınmış ve yürürlüğe konulmuş olan kararlar İngiliz

² “Ah! ça ira, ça ira, ça ira! Les aristocrates à la lanterne. Ah! ça ira, ça ira, ça ira! Les aristocrates on les pendra. Si on n’ les pend pas. On les rompra. Si on n’ les rompt pas. On les brûlera. Ah! ça ira, ça ira, ça ira” Ah! İyi olacak, iyi olacak, iyi olacak! Aristokratlar lamba direğine! Ah! İyi olacak, iyi olacak, iyi olacak! Aristokratları asacağız! Eğer onları asmazsak, onları kıracağız. Eğer onları kırmazsak, onları yakacağız. (Erişim: 05.11.2024, https://en.wikipedia.org/wiki/Ça_İra) “À la lanterne” Fransız Devrimi esnasında halkın kullandığı bir linç yönteminin sloganı haline gelmiştir. Zira Paris halkı zaman zaman aristokratların lamba direklerine asılması yoluyla linç ve infazlar gerçekleştirdiğinden lamba direkleri bir araç olarak kullanılmıştır. (Erişim: 05.11.2024, https://en.wikipedia.org/wiki/À_la_lanterne)

Kraliyet onayına sunulmaktadır. Dolayısıyla İngiliz Kraliyet Konseyi'nin kolonilerde alınmış olan bu kararları iptal etmeye ilişkin yetkisi bulunmaktadır (Göze, 2007, s. 470).

Koloniler bu şekilde anavatan İngiltere'ye bağlı olduklarından İngiltere'nin kolonilere vergi koyma hakkı da mevcuttu. Zaten Amerikan bağımsızlığına giden süreçte de İngiltere tarafından konulan bu vergilerin payı azımsanmayacak kadar büyüktür (Mutluer vd., 2006, s. 58; Dreyfus, 2007, s. 57).

İngiltere Fransa'yı Kanada'da yendikten sonra bu bölgede tek egemen güç olarak kalmıştır. Ancak bu esnada borçlanma yoluyla büyük bir mali yükün altına girmiş olması ve Amerika'da yerli halka karşı sürekli bir ordunun bulunmasının maddi yükü sebebiyle İngiltere resen kolonilerle alakalı kararlar almaya başlamıştır. Daha önceleri İngiltere kaçakçılığa göz yummaktayken tek egemen güç olmasının ardından İngiliz ticaretini korumaya yönelik birtakım önlemler almaya başlar (Robertson, 1964, s. 86). Bu yolda Şeker Kanunu (Sugar Act) ile ilk adım atılmıştır (Sencer, 1987, s. 91).

1765 yılında İngiliz Parlamentosu Amerika'daki kolonilerden Pul Kanunu (Stamp Act) adı altında bir vergi almaya karar vermiş ve İngiliz Parlamentosu tarafından alınan bu karar Virginia eyaletinde itirazlarla karşılanmıştır (Dreyfus, 2007, s. 57). Zira İngiliz Parlamentosunda Amerin kolonilerinden bir temsilci bulunmamaktadır. Bunun üzerine Newyork'ta bir araya gelen on üç koloni temsilcisi bir kongre oluşturarak İngiliz Parlamentosuna verilen paraların vergi değil ancak Amerika halkı tarafından İngiltere kralına verilen bir hediye olabileceği ifade edilmiştir. Daha sonra ise eyaletlerin kendi meclislerinden başka hiçbir kuvvetin vergi koymaya hakkının olmadığı kararı alınmıştır (Mutluer vd., 2006, s. 58-59). Buradaki temel sorun Amerikan kolonilerinin İngiltere parlamentosunun vergi koymasını bir kamu hukuku meselesi olarak görmesidir. Zira Amerikan kolonileri kendilerinin İngiltere Parlamentosunda temsil edilmediğini ileri sürmüş buna karşın İngiltere Parlamentosu ise yasama yetkisinin ana ülkenin dışında kolonileri de kapsadığını ileri sürmüş ve bu şekilde de Amerikan kolonileri için İngiltere Parlamentosu'nda vergi koyulabileceği sonucuna erişmişlerdir (Sencer, 1987, s. 92; Arıklı, 1987, s. 328).

İngiltere bu itiraz karşısında 1766 tarihinde pul kanunu ile konulmuş olan bu vergiyi kaldırmış ancak Amerikan kolonilerinden vergi alma hakkından vazgeçmemiştir. Bu nedenle de Mart 1766 tarihinde Declaration Act ile kolonilerde uygulanacak olan yasaları yapma yetkisinin mutlak biçimde İngiltere Parlamentosu'nda olduğunu açıklamış (Aktan vd., 2002, s. 268) ve bu doğrultuda her ne kadar pul kanunu ile koymuş olduğu kaldırmış olsa da yeni vergiler koyarak vergi koyma hakkından vazgeçmediğini göstermiştir (Arıklı, 1987, s. 329).

Bu yeni konulan vergiler tüketim mallarına ilişkindir. Ancak bu yeni vergilerin neticesinde Amerikan kolonileri İngiliz mallarının kullanılmasına ilişkin genel bir boykot ile kararı alır. Yine 1769 yılında konulmuş olan bu vergilerden 1770 yılında vazgeçilir (Arıklı, 1987, s. 333-334).

1773 yılında ise İngiltere bu defa çay üzerinden vergi alınması için bir yasa çıkarır. Esasen buradaki temel neden İngiltere'nin Amerika'da vergi yasalarını uygulatabileceğinin kanıtlamak arzusudur. Ancak bu girişimde Boston halkı gelen çay yüklü gemiyi basar ve çayı denize döker (Arıklı, 1987, s. 334; Aktan vd., 2002, s. 172). Tarihe "Boston Tea Party (Boston Çay Partisi)" olarak geçen bu olay artık Amerika'nın bağımsızlığı sürecini hızlandıran bir olay olmuştur. Nisan 1774'te İngiltere Boston Çay Partisi olayı sonrasında "Intolerable Acts" ile karşılık verir. Buna göre bu olayın suçluları İngiltere'de yargılanacak ve İngiliz askeri birlikleri Boston'da kalacaktır (Robertson, 1964, s. 90).

Kendilerini tehdit altında hisseden koloniler bu durum karşısında 1774 yılında Philadelphia'da toplanan kongrede bir bildiri yayımlar ve aynı zamanda İngiltere Kralı'na ve İngiltere Parlamentosu'na hitaben bir dilekçe hazırlar (Arıklı, 1987, s. 334-335). Bu bildiride kolonilerin hakları açıklanmıştır. Buna göre kolonilerin İngiltere'den uzak kaldıkları için özgürlüklerini kaybetmedikleri ve bir İngiliz yurttaşının sahip olduğu tüm haklara sahip oldukları açıklanır (Frohnen, 2002, s. 155).

Her ne kadar bildirinin ele alınışı ve ifade tarzı Amerikan kolonilerinin devrimi düşünmediklerini gösterse de İngiltere Amerika üzerinde sert önlemler almaya devam etmektedir. Bu nedenle Mayıs 1775'te Philadelphia'da ikinci bir kongre toplanır ve 4 Temmuz 1776 tarihinde ise Amerika Bağımsızlık Bildirisini ilan eder ve bu bildiride İngiltere'ye karşı bağımsızlığının ilan edildiğini de açıklar (Sencer, 1987, s. 98; Mutluer vd., 2006, s. 59).

Bağımsızlık Bildirisi'nden önce ilan edilen Virginia İnsan Hakları Bildirisi'nde ise vergiye ilişkin hususlar yer almıştır. Buna göre kamu yararı için kendisinin veya seçmiş olduğu temsilcinin rızası olmaksızın hiç kimsenin vergi ödemeye zorlanamayacağı ve mülkünün elinden alnamayacağı yer almaktadır (Gemalmaz, 2005, s. 67).

Amerika'nın bağımsızlığı da görüldüğü üzere vergiden kaynaklanan bir tarihsel olay olarak karşımıza çıkmaktadır. Başlangıçta kolonilerden oluşan bu topluluk daha sonra İngiltere kralı ve parlamentosunun kendilerine dayatmış olduğu vergiler karşısında itirazlarda bulunmuş ancak İngiltere'nin devam eden vergi koyma girişimleri Amerikan Bağımsızlığı ile sona ulaşmıştır. Amerika'daki kolonileri bağımsızlık sürecine götüren temel neden, Amerika kolonilerindeki insanların eskiden sahip olmuş oldukları özgürlüklerine yeniden kavuşmaktır (Dreyfus, 2007, s. 55) Amerikan kolonileri İngiltere parlamentosunda temsil edilmedikleri nedeniyle kendilerini bağlayan vergilerin koyulamayacağından hareketle kimi zaman pasif kimi zaman aktif tepkiler göstermiştir. Söz konusu bu durum ise modern devlette vergilendirmenin şekline ilişkin temel bir ilkenin oluşmasına neden olmuştur. Bu ilke "temsilsiz vergi olmaz" ilkesidir.

4. VERGİLEME YETKİSİNİN DEMOKRASİ İLE İLİŞKİSİ

Modern devlette vergilendirme yetkisi, tıpkı yasa yapma, para basma yetkileri gibi devletin egemenlik yetkisine dayandırılan yetkilerden biridir. Bu bağlamda vergilendirme yetkisi, devletin ülkesi üzerinde sahip olduğu egemenliğe dayanarak sahip olduğu hukuki ve fiili yetki olarak tanımlanabilecektir (Öncel vd., 1985, s. 39; Arıkan, 1997, s. 269). Vergilendirme yetkisi dar anlamda devletin kamu giderlerinin karşılanması adına devletin sadece vergi koymasına ilişkin yetkisini ifade etmektedir.

Yukarıda verginin farklı ülkelerde nasıl bir gelişime sahip olduğunun incelenmesi noktasında da görüldüğü üzere vergi esasen mutlakiyetçi rejimlerde monarkın sahip olduğu güç ile tamamen monarkın kararları doğrultusunda kimlerden, ne zaman ve ne şekilde alınacağı belirlenen bir enstrüman olarak göze çarpmaktadır. Bu doğrultuda monarkın keyfi şekilde vergilendirmesine de bu tek başına karar vermesinin neden olduğu söylenebilecektir. Tarihsel olaylarda ise sıkça göze çarpan durum, halkın monarkın bu keyfi vergilendirme yetkisine karşı toplumda birtakım huzursuzlukların ortaya çıkması ve bu huzursuzlukların neticesinde devletleri devrime götüren nedenlerin temelinde ise verginin olmasıdır. Bu nedenle halkın temsilcilerinden oluşan parlamentoların ortaya çıkmasındaki en önemli etken mutlak monarşilerdeki monarkın vergilendirme yetkisinin sınırlandırılması isteğidir (Çağan, 1980, s. 131; Öncel vd., 1985, s. 8; Gök, 2007, s. 145).

Mutlak monarşilerde monarkın keyfi vergilendirme yetkisinin doğurduğu vergilendirme gücünün sınırlandırılması arzusu esasen parlamentoların doğuşuna ve dolayısıyla da demokrasilerin doğuşuna neden olmuştur. Dolayısıyla kamu hukukunun ve onun ilk dalı olduğu söylenebilecek vergi hukukunun doğuşu bu nedenle aynı zamanlara denk gelmektedir (Öncel vd. 1985, s. 8).

Vergilendirme yetkisi aynı zamanda seçme ve seçilme haklarında genelliğin ve eşitliğin sağlanması açısından da önem arz etmektedir. Bilindiği üzere modern devletin öncesinde seçme ve seçilmeye ilişkin hakkın kullanımı vergi yükümlülüğü ile yakından ilişkilidir. Bu bağlamda vergi ödeyen kişinin seçme ve seçilme hakkına sahip olduğu görülmekte bu ise toplumun sınırlı şekilde temsiline yol açmaktaydı. Sınırlı temsili getiren belli bir oranda vergi ödeme yükümlülüğü, temsilin bir hak değil görev olduğu ve bu görevin de varlıklı ve seçkin kimseler tarafından yerine getirilmesi gerektiği düşüncesinden kaynaklanmaktadır (Çağan, 1980, s. 132). Oysa günümüzde kısıtlı oy değil genel oy benimsenmiştir. Bu bağlamda yurttaşların seçmen olabilmesine ilişkin hakkının servet veya başka bir nedenle kısıtlamaya bağlı tutulmaması söz konusudur (Teziç, 2019, s. 305).

Vergilendirmenin demokrasi ile ilişkisi kuvvetler ayrılığı açısından da önem arz etmektedir. Kuvvetler ayrılığı sistemi, devletin yasama, yürütme ve yargı işlevinin birbirinden ayrı ve birbirine karşı bağımsız organlar tarafından görülmesidir. Bilindiği üzere Fransız Devrimi esnasında mutlakiyetçi rejimlere karşı hak ve özgürlüklerin güvence altına alınabilmesi adına önemli bir mücadele verilmiş olup kuvvetler ayrılığı da hak ve özgürlüklerin korunabilmesi adına ileri sürülen kuramlardan birisi olmuştur (Teziç, 2019, s. 489-490). 18. yüzyılda ortaya çıkan bu ilkenin ortaya çıkışında burjuva sınıfının mutlak iktidarların karşısında kendisini güvence altına almak istemesinin büyük bir katkısı vardır (Salihpaşaoğlu, 2023, s. 187). Bu bağlamda kuvvetler ayrılığı kuramının vergilendirme ile ilişkisi vergilendirmenin ancak yasa ile olabileceğine ilişkin kuralda kendisini göstermektedir. Zira vergilendirmede yasallık, verginin kişi hak ve özgürlüklerini sınırlandıran niteliği itibarıyla hak ve özgürlüklerin yasal bir düzenlemeye bağlı kalınarak güvence altına sağlamaktadır. Parlametonun da ilk elde etmiş olduğu yetki vergilendirmenin sınırlandırılmasına ilişkindir. Bu bağlamda kuvvetler ayrılığı kuramı uyarınca verginin yasa aracılığıyla konulması, kaldırılması ve değiştirilmesi, muafiyetlerin ve istisnaların belirlenmesi yasa yoluyla ve yasama organı tarafından yapılacaktır. Buna karşın vergilerin daha bireysel nitelikte olan tarh ve tahsiline ilişkin bölüm ise yürütme organının yetki alanına girmektedir. Öte yandan bu yetki ayrımı kesin ve net bir ayrım olarak ifade edilemeyebilecektir. Zira sosyal devlet ve müdahaleci devlet kavramlarının gelişmesi ile bu

ayrım yürütme lehine yumuşamıştır. Bunun nedeni ise ekonomiye etkin ve zorunlu bir müdahalenin gerekliliğinde yürütme organının vergilendirme konusunda etkinliğinin artırılmasının gerekli olmasıdır (Çağan, 1980, s. 133-134).

Kuvvetler ayrılığı ilkesi bağlamında yargının bağımsız ve tarafsız olması da yine vergi yükümlülere açısından hukuki bir güvence teşkil etmektedir (Çağan, 1980, s. 143-144).

5. VERGİLEME POLİTİKASININ MODERN DEVLETİN GELİŞİMİNDEKİ ETKİSİ

Vergi ve vergilendirme politikası modern devletin gelişimi aşamasında önemli etkilere sahiptir. Geçmişten günümüze vergi ve vergilendirme şekli toplumda pek çok isyana ve kimi zaman ise devrimlere yol açmış ve bu sayede günümüz devletini oluşturan birtakım gelişmelerin oluşmasına neden olmuştur.

Orta çağdaki her türlü iktidarın Tanrı'dan geldiği söylemi dünyevi iktidar ile ruhani iktidar arasında üstünlük çatışmalarına neden olmuş ve çatışma durumunda ruhani iktidarın dünyevi iktidara üstün olduğu ve dünyevi iktidarın ruhani iktidara tabi olduğuna ilişkin bir anlayış hâkim olmuştur (Kapani, 2013, s. 22). Ancak yeni çağda merkezi otoritenin güçlenmesi ile monarklar iktidarlarını yalnızca Tanrı'ya borçlu olduklarını, dolayısıyla da iktidarın kimseyle paylaşmadan yalnız kendilerine verildiğini ifade eden mutlak hükümdarlar (Teziç, 2019, s. 104) bu anlayışları nedeniyle ayrıcalıklar bahşetmenin yahut geri almanın yalnızca kendilerinin ellerinde olduğunu ilan etmişlerdir (Dreyfus, 2007, s. 29).

Bu şekilde gelişen mutlakiyetçilik anlayışı ise nihayetinde monarşinin aşırılıkları ve sınır tanımaz tutumları nedeniyle pek çok devlet mali bürhanlar yaşamış ve monarkın bahşetmiş olduğu ayrıcalıklar nedeniyle ise bu mali yük halka yüklenmiştir. Mali yükün bu şekilde halkın sırtına yüklenmiş oluşu ve vergi konusunda ayrıcalıklara sahip olan sınıfların vergi ödememeye ilişkin direnci ile sınıflar arasındaki öfkeyi artırmıştır.

Özellikle yeni çağda gerçekleşen İngiliz, Fransız ve Amerikan Devrimlerinde modern devlete doğru bir yönelişin emarelerini görebilmekteyiz. Bu devrimlerin her birinde verginin ve vergilendirme politikasının etkisi olmuştur. İngiliz ve Fransız Devrimlerinde mutlakiyetçi rejimlere karşı vergilendirme politikasının sınırlandırılması amaçlanmışken Amerika'nın Bağımsızlığında ise İngiltere'nin Amerika üzerindeki hakimiyetinin sonlandırılması amaçlanmıştır (Çağan, 1980, s. 131).

Bu hususta parlamentolar önemli bir rol oynamıştır. Parlamentolar İngiltere ve Fransa'da mutlak monarşinin sınırsız vergilendirme yetkisinin sınırlandırılması adına harekete geçmiş, Amerika'da ise İngiltere'nin Amerika halkı üzerinde almış olduğu kararlara karşı hareket edilmiştir. Esasen parlamentolar başlangıçta nispi etkiye sahiptir ancak mali ihtiyaçlar söz konusu olduğunda parlamentoların güçleri artmıştır (Dreyfus, 2007, s. 33). Parlamentolar vergilendirmenin ancak yasa yoluyla gerçekleştirilebileceği ve yürütmeden ayrı bir şekilde düzenlenmesi gerektiğini ifade etmiş ve bu şekilde ilk elde etmiş oldukları yetki kralın mutlak ve sınırsız olan vergilendirme yetkisinin kısıtlanmasına ilişkin olmuştur (Çağan, 1980, s. 133). Bu sayede kuvvetler ayrılığı ilkesinin somut bir uygulaması gerçekleşmiştir. Yine vergilendirmenin parlamentonun çıkaracağı yasa ile olabileceği vergide kanunilik ilkesini açıkça göstermektedir.

Amerika'nın bağımsızlığında ise temsilsiz vergi olmaz ilkesi açıkça ortaya çıkmıştır. Daha evvel de izah edildiği üzere Amerika'daki kolonilerin İngiltere Parlamentosu'nda temsil edilmemeleri dolayısıyla kendileri hakkında vergi konulmasına ilişkin karar alınmayacağı ifade edilmişken İngiltere Parlamentosu ise sınıf olarak temsil edildiklerinden bahisle konulan vergiler hakkında ısrarcı olmuştur (Göze, 2007, s. 477). İşte bu söz konusu çatışma Amerika'yı bağımsızlığa götüren süreç ile devam etmiştir. İngiltere Parlamentosu'nda temsil edilmemelerine rağmen kendileri hakkında vergiler konulan koloniler temsilsiz vergi olmaz ilkesinin ortaya çıkmasında önemli bir rol oynamışlardır (Dareste, 1950, s. 25-28; Çağan, 1980, s. 131).

Vergilendirmenin kanuniliğine ilişkin ilke esasen iktidarın hukukla sınırlandırılmasının ve hukukla bağlı olmasının bir neticesidir (Öz, 2004, s.76; Soysal, 1968, s. 167; Öncel vd., 1985, s. 8). Bu nedenle parlamentolar mutlak iktidarın pek çok alanda ancak özellikle de vergilendirme yetkisi konusunda sınırlandırılmasını sağlamışlardır (Çağan, 1980, s. 131). Dolayısıyla vergi de yalnızca yasama organı tarafından ve kanunla konulabilecektir. Zira tarihsel süreçte yasamanın ve yürütmenin bünyesinde birleştiği monarkların hukukla sınırlandırılması neticesinde parlamentoların vergilendirme konusunda yetkisinin kabul edilmesi ile yalnızca yasama organı tarafından ve kanunla vergi koyulabileceği sonucuna erişilmiştir.

Görüldüğü üzere bugün modern devlete uzanan süreçte vergilerin ve vergilendirmenin önemli etkileri olmuştur. Mutlakiyetçi rejimlerin öne çıktığı yeni çağda iktidarın Tanrı'dan doğrudan doğruya monarka verildiğine ilişkin düşünce (Kapani, 2017, s. 79) monarkların sınırsız, mutlak ve kimi zaman da keyfi vergiler salmasına neden olmuş bu doğrultuda yapmış oldukları aşırılıklar ise devrime giden yolda önemli etkilere sahip olmuştur. Nihayet modern devlette yer alan vergilerin kanuniliği ve temsilsiz vergi olmaz gibi ilkeler bu devrimler neticesinde ortaya çıkmıştır.

6. SONUÇ

Modern devlet kavramı Orta çağın sonlarında ve Yeni çağın başlarında feodalitenin çözülmesi ve aynı zamanda kilisenin etkisinin azalması ile ortaya çıkan siyasi iktidar yapısını ifade etmektedir. Modern devlet anlayışı iki dönemde incelenebilecektir. İlk dönemde mutlakiyetçi rejimler ortaya çıkmış ve ardından 1789 Fransız Devrimi ile modern devletin ikinci aşaması yaşanmıştır.

Fransız Devrimine kadar süren modern devletin ilk evresinde ise kilisenin etkisinin kırılmasından dolayı mutlakiyetçi rejimlerin monarkları, yönetme yetkisinin doğrudan doğruya Tanrı'dan kendilerine verildiği inancına sahip olarak sınırsız ve mutlak bir güce sahip olduklarına inanmışlardır. Sahip oldukları bu sınırsız siyasi iktidarı ise pek çok alanda olduğu gibi vergilendirme açısından da adeta sınırsız şekilde kullanmışlardır. Bu dönemde yaşanan pek çok savaş ise ülkelerin mali anlamda bir darboğaza girmelerine neden olmuş ve iflâsın eşliğine gelen ülkeler ise bu mali darboğazdan halkın sırtına yüklemiş oldukları vergilerle kurtulmaya çalışmışlardır.

Vergi kavramı tarih kadar eski bir kavram olmasına karşın ilk çağdan günümüze oldukça büyük bir dönüşüm geçirmiştir. Bu dönüşüm sürecinde başlangıçta ihtiyari ve hediye niteliğinde olan bu aynı yahut parasal ödemeler zaman içerisinde zorunluluk özelliğini kazanmıştır.

Modern devletin gelişiminde oldukça önemli bir etkisi olan verginin günümüz anayasal yapılarının, temel hak ve özgürlüklerin oluşumunda da büyük etkisi bulunmaktadır. Bu bağlamda vergi, mali buhranların neticesinde devrimlerin gerçekleşmesinde de tetikleyici bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Vergilendirmeye ilişkin siyasi kararlar gerek Fransız Devrimi'nde gerekse de Amerika'nın Bağımsızlığında oldukça büyük etkilere sahip olmuştur. Özellikle Fransız Devrimi'nde mutlakiyetçi rejimin sınırsız ve mutlak vergilendirme politikası neticesinde bahsettikleri vergi ayrıcalıkları neticesinde egemenlik alanında vergi ödeyen kesimin gittikçe daha kısıtlı bir kesim olmasına neden olmuş ve bunun sonucunda oluşan mali buhran vergi ödemekle yükümlü olan kısıtlı kesimin vergi yükünü sırtlanmasına neden olmuştur. Açlık ve sefaletle sınılan halk ise bu durumu önlemek için çaba sarf etmiştir. Öte yandan Amerika'nın bağımsızlığında durum daha farklıdır. Zira burada vergilendirme politikası çerçevesinde vergi oranından ziyade temsil edilmedikleri bir parlamentonun kararları dolayısıyla vergi ödemelerinden kaynaklı bir devrim söz konusu olmuştur. Kimi zaman İngiltere Parlamentosu'nda Amerika kolonileri hakkında konulan verginin oranı yüksek olmasa da bu durum Amerika'daki kolonilerin rahatsızlık duymalarına neden olmuştur. Neticede ise Amerika kolonileri rızaları olmaksızın ve kendilerini temsil eden temsilcileri parlamentoda bulunmaksızın salınan bu vergilerden rahatsızlıklarını çeşitli aktif yahut pasif direnişlerle ortaya koymuşlardır. Bilindiği üzere bu direncin neticesi Amerika'nın Bağımsızlığı yani Amerika Devrimi ile sonuçlanmıştır. Yine bu devrimler neticesinde Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi ve Virginia İnsan Hakları Bildirisi gibi önemli tarihsel belgeler ortaya çıkmıştır.

İngiltere'de yaşanan devrimler de yine vergi ve vergileme politikaları nedeniyle ortaya çıkmıştır. Pek çok İngiliz anayasal belgesi de kralın vergilendirme politikasındaki sınırsız ve mutlak yetkisinin kısıtlanması sürecinde meydana gelmiştir. Bu şekilde kendisini sınırsız ve mutlak gören ve Kıta Avrupası'ndaki monarklar gibi hareket etmek isteyen İngiliz kralları tahttan indirilmiş ve Haklar Dilekçesi, Haklar Bildirisi gibi bugün hala önem arz eden tarihi belgelerin oluşumu bu tarihsel olaylar neticesinde ortaya çıkmıştır.

Görüldüğü üzere vergi sorunuyla alakalı alınan siyasi kararlar toplumları devrimci bir sürece götürmüştür. Amerika kolonilerinde İngiltere'de çok daha evvel ortaya çıkmış olan temsilsiz vergi olmaz ilkesinin gözetilmemesi ile monarkın dilediğince vergi koymasına, Fransa'da ise yeni vergilerin konulmasını onaylamak için genel mecliste yapılan toplantılarda zaten vergi ödemeyen ayrıcalıklı kesime çoğunluk sağlayan şekilde toplanması monarkların adaletsizliğini ortaya koymuştur. Sonuç olarak Amerika'daki koloniler özgürlüklerine kavuşmak için isyan etmiş, Fransızlar ise eşitlik ilan ederek mevcut siyasi düzeni devirmişlerdir.

Konu kapsamında ele alınan her üç ülkede yaşanan devrimlerdeki ortak özellik parlamento onayı olmaksızın vergi konulamayacağına ilişkin olup söz konusu durum vergilerin kanuniliği ve temsilsiz vergi olmaz ilkelerinin gelişmesini sağlamıştır. Yine vergilendirme esnasında monarkın sınırlandırılmasına ilişkin olan çaba da kuvvetler ayrılığı ilkesinin uygulamaya geçirilmesini sağlamıştır. Öte yandan parlamento üyelerinin seçiminde başlangıçta belli bir verginin ödeniyor olması söz konusudur. Bu durum ise toplumun sınırlı şekilde temsil edilmesine sebebiyet vermektedir. Söz konusu durumda toplumdaki her bir ferdin egemenliğin kullanımı konusunda söz sahibi olabildiği genel oy ilkesinin varlığından söz edilemeyecektir. Günümüzde ise genel oy ilkesi kabul edilerek seçme ve seçilme hakkının genel ve eşit şekilde kullanılabilmesi bu tarihsel dönüşüm neticesinde gerçekleştirilmiştir.

Sonuç olarak vergi ve vergilendirme politikası, mutlakiyetçi rejimlerin sınırlandırılmasına ilişkin arzuların gün yüzüne çıkmasına neden olmuştur. Bu bağlamda sınırlandırılması istenen ilk yetki vergilendirme politikası üzerinde olmuş ve bu yolda parlamentoların güç kazanması ile kuvvetler ayrılığı kuramı uygulamaya geçirilmiştir. Yine anayasal yapıların ve temel hak ve özgürlüklerin gelişimi de sınırsız ve mutlak olan vergilendirme yetkisinin sınırlandırılması ile ilk olarak gündeme gelmiştir. Bahsi geçen bu neticeler ise modern devletin gelişiminde oldukça büyük bir etkiye sahip olmuştur.

KAYNAKÇA

- Ağaoğulları, M. A. (2020). Halk: Devrim. M. A. Aliğaogulları (Ed.), Sokrates'ten Jakobenlere Batıda Siyasal Düşünceler, içinde (515-631), İletişim Yayınları.
- Ağdemir, Z. (2022). XVIII. Yüzyıl Fransa'sında Vergiler ve Vergi İsyanları. *Fiscaoeconomia*, 6(3), 1525-1544. <https://doi.org/10.25295/fsecon.1113253>
- Akad, M., Vural Dinçol ve B., Bulut, N. (2018). Genel Kamu Hukuku (14. Baskı). Der Yayınları.
- Akbay, M. (1950). Amerika Birleşik Devletlerinin Anayasa Tarihi. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 7(1). https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000000165
- Akdağ, M. (2010). Yakın Çağ Dönemi Avrupa Tarihi (1. Baskı). Berikan Yayınevi.
- Aksoy, Ş. (2011). Kamu Maliyesi (4. Baskı). Filiz Kitabevi.
- Aktan, C. C. (2021). Vergi Devleti Açgözlü ve Savurgan (1. Baskı). Divan Kitap.
- Aktan, C. C., Dileyci, D., Saraç, Ö. (2002). Vergi, Zulüm ve İsyan (1. Baskı). Phoenix Yayınevi.
- Aktan, C. C., Vural, İ. Y. ve Aktan, T. (2000). Magna Charta'dan 20. Yüzyıla Değın Özgürlük Mücadeleleri ve Yayınlanan İnsan Hakları Bildirgeleri. C. C. Aktan (Ed.), Haklar ve Özgürlükler Antolojisi, içinde (39-120), Hak-İş Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu.
- Alatlı, A. (2016). Batı'ya Yön Veren Metinler III Aydınlanma/Burjuvazi Yüzyılı/Bilim Çağının Zaferi (1650-1800) (Kapadokya Meslek Yüksek Okulu Çeviri ve Redaksiyon Heyeti, Çev.). İlke Eğitim ve Sağlık Vakfı Kapadokya Meslek Yüksek Okulu.
- Anayurt, Ö. (2023). Anayasa Hukuku: Genel Kısım (Temel İlkeler, Kavram ve Kurumlar) (6. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Arıkan, Z. (1997). Vergilendirme Yetkisi ve Kullanımı. Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, (37).
- Arıklı, E. (1987). Devrimler ve Karşı Devrimler Ansiklopedisi Cilt 2 (2. Baskı). Gelişim Yayınları.
- Arslanel, M. N. ve Eryücel, E. (2011). Modern Devlet Anlayışının Felsefi Temelleri. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15(2), 1-20.

- Aydın, S., Çaşkurlu, E. (2013). Kamu Maliyesi (2. Baskı). Gazi Kitabevi.
- Bahçe, A. B. (2017). Vergi Tarihinin Kökenleri: Sümer'den Eski Mısır'a Yunan'dan Roma'ya Antik Çağda Vergilendirme Kabiliyeti ve Etkinliği (1. Baskı). Gazi Kitabevi.
- Bloch, M. (2021). Feodal Toplum (7. Baskı). (M. A. Kılıçbay, Çev.), Doğu Batı Yayınları (Orijinal eserin basım tarihi 1939).
- Budak, T. ve Yakar, S. (2007). Vergilendirme Yetkisinin Sınırlandırılması. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16(1), 133-144.
- Canbay, T. ve Çetin Gerger, G. (2012). Batı'da Bütçe Hakkının Gelişiminin Toplumsal Yapının Değişimi Üzerindeki Etkileri. A. K. Çelebi (Ed.), Mali Sosyoloji Üzerine Denemeler içinde (159-194). T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı. <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2019/11/418-A-Kemal-Celebi.pdf> adresinden 23 Kasım 2024 tarihinde alınmıştır.
- Çağan, N. (1980). Demokratik Sosyal Hukuk Devletinde Vergilendirme. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 37(1), 129-151. https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000000814
- Doehring, K. (2019) Genel Devlet Kuramı (8. Baskı). (A. Mumcu, Çev.), İnkılap Kitabevi. (Orijinal eserin basım tarihi 2000).
- Doğan, İ. (2015). Sivil Toplum ve Siyasal Sistemler (4. Baskı). Astana Yayınları.
- Doğrusöz, A. B. (1985). Vergilendirme Yetkisinin Yasama ve Yürütme Organları Arasında Bölüşümü. İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, 6(1-3), 65-76.
- Dreyfus, F. (2007). Bürokrasinin İcadı (1. Baskı). (I. Ergüden, Çev.), İletişim Yayınları (Orijinal eserin basım tarihi 2000).
- Eren, A. (2023). Anayasa Hukuku Dersleri Genel Esaslar – Türk Anayasa Hukuku (5. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Eroğul, C. (2001). Çağdaş Devlet Düzenleri (3. Baskı). İmaj Yayıncılık.
- Falay, N. (2000). Maliye Tarihi Ders Notları (3. Baskı). Filiz Kitabevi.
- Frohnen, B. (2002). The American Republic Primary Sources. Liberty Fund.
- Gemalmaz, M. S. (2005). Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş (5. Baskı). Legal Yayıncılık.
- Genç, Ö. (2022). Orta Çağ Avrupası Sosyal Kültürel ve Ekonomik Hayat (1. Baskı). Kronik Kitap.
- Giray, F. (2018). Maliye Tarihi (7. Baskı). Dora Basım Yayım.
- Gök, A. (2014). Vergi Direncinin Gelişimi. Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 22(1), 143-163.
- Gökbunar, R., Gökbunar, A. R. ve Uğur, A. (2010). 17. Yüzyılda Osmanlı Devleti ve Batı Avrupa Devletleri'nde Mali Yapı Üzerine Savaşların Etkileri. Maliye Dergisi, (159), 70-87. <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2019/09/RamazanGOKBUNAR.AliRGOKBUNAR.AlpaslanUGUR.pdf> adresinden 23 Kasım 2024 tarihinde alınmıştır.
- Gökkaya, K. ve Yeşilbursa, C. C. (2008). Yeni ve Yakın Çağ Tarihi (1. Baskı). Siyasal Yayınevi.
- Göze, A. (2007). Siyasal Düşünceler ve Yönetimler (11. Baskı). Beta Basım Yayım.

- Herbert, H. (1985). Avrupa İktisat Tarihi Cilt 1 (1. Baskı). (M. A. Kılıçbay, O. Aydoğuş, Çev.) Teori Yayınları.
- Hill, C. (1997). 1640 İngiliz Devrimi (2. Baskı). (N. Kalaycıoğlu, Çev.) Kaynak Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 1955).
- İlal, E. (1968). Magna Carta. İstanbul Hukuk Mecmuası, 34(1-4), 210-242.
- Kapani, M. (2013). Kamu Hürriyetleri (7. Baskı). Yetkin Yayınları.
- Kapani, M. (2017). Politika Bilimine Giriş (56. Baskı). BB101 Yayınları.
- Kılıçbay, M. A. (2010). Feodalite ve Klasik Dönem Osmanlı Üretim Tarzı (3. Baskı). Efil Yayınevi.
- Kireçtepe, B. O. ve Açıkgöz, B., (2022). On Sekizinci Yüzyılda Vergiye Karşı Direniş ve İsyandar – IV. Ö. Saraç ve G. Y. Şeren (Ed.), İlkesiz Vergilere Tepkiler Vergi İsyandarı, içinde (1. Baskı, 285-301), Efe Akademi Yayınları.
- Lis, C. ve Soly, H. (1979). Poverty and Capitalism in Pre-Industrial Europe 1350-1850. (1th Edition). Humanities Press.
- Loughlin, M. (2017). Kamu Hukukunun Temelleri (1. Baskı). (D. Ç. Sever, Çev.), Dipnot Yayınları (Orijinal eserin basım tarihi 2010).
- Magna Charta Büyük Sözleşme (2009). (Ç. Dürüşken, Çev.) Kabalıcı Yayınevi.
- Marx, K. (2016). Fransa’da Sınıf Mücadeleleri 1848-1850 (1. Baskı). (E. Özalp, Çev.), Yordam Kitap. (Eserin orijinal basım tarihi 1850)
- Mutluer, M. K., Öner, E., Kesik, A. (2006). Bütçe Hukuku (2. Baskı). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Okandan, R. G. (1952). Umumi Amme Hukuku Dersleri. İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Ortaç, F. R. ve Ünsal H. (2019). Genel Vergi Hukuku (1. Baskı). Gazi Kitabevi.
- Öncel, M., Çağan, N. ve Kumrulu, A. (1985) Vergi Hukuku (2. Baskı). Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Öz, E. (2004). Vergilendirmede Kanunilik ve Türk Vergi Sistemi. Gazi Kitabevi.
- Poggi, G. (2019). Modern Devletin Gelişimi Sosyolojik Bir Yaklaşım (9. Baskı). (Ş. Kut, B. Toprak, Çev.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 1978).
- Robertson, R. M. (1964). History of the American Economy (2nd Edition). Harcourt, Brace & World, Inc.
- Rudé, G. (2018). Fransız Devrimi (3. Baskı). (A. İ. Dalgıç, Çev.), İletişim Yayınları (Orijinal eserin basım tarihi 1988)
- Salihpaşaoğlu, Y. (2021). Din ve Devlet Arasındaki İktidar Mücadelesi: Avrupa Örneği (5. Baskı). Adalet Yayınevi.
- Salihpaşaoğlu, Y. (2023). Hukuka Giriş (1. Baskı). Adalet Yayınevi.
- Sander, O. (2009). Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918’e (19. Baskı). İmge Kitabevi.

- Saygılı, A. (2021). Kutsal Canavar Devlet (1. Baskı). Yetkin Yayınları.
- Schmölders, G. (1976). Genel Vergi Teorisi (4. Baskı). (S. Turhan, Çev.), İstanbul Üniversitesi Yayınları (Orijinal eserin basım tarihi 1965).
- Schumpeter, J. A. (1991). The Crisis of the Tax State. R. Swedberg (Ed.), The Economics and Sociology of Capitalism, in (99-140), Princeton University Press.
- Seligman, E. R. A. (1921) Essays in Taxation (9th Edition). The Macmillan Company.
- Sencer, M. (1987). İnsan Hakları Açısından Amerikan Devrimi. İnsan Hakları Yıllığı, 9, 85-126.
- Sencer, M. (1990). İnsan Hakları Açısından İngiliz Devrimi. Amme İdaresi Dergisi, 23(2), 3-21.
- Soysal, M. (1968). Anayasaya Giriş. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Şimşek, E. (2019). İkinci İmparatorluğun Kuruluşu ve III. Napolyon'un Meşruiyet Çabaları (1848-1852). Tarihî Peşinde, (21), 179-195.
- Teziç, E. (2019). Anayasa Hukuku (23. Baskı). Beta Basım Yayım.
- Turhan, M. (2003). Değişen Egemenlik Anlayışının Hak ve Özgürlüklerin Korunmasına Etkileri ve Türk Anayasa Mahkemesi. Anayasa Yargısı, 19(1).
- Turhan, S. (1993). Vergi Teorisi ve Politikası (5. Baskı). Filiz Kitabevi.
- Vatansever Öztürk, M. (2014). Vergilerin Kanuniliği İlkesinin Tarihi Gelişimi. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 16, 4815-4841.
- Webber, C. ve Wildavsky, A. (1986). A History of Taxation and Expenditure in the Western World. Simon and Schuster.